THOMAS MANN

MARIO ŞI VRĂJITORUL

Clubul cărții digitale 2023

Meridiane

THOMAS MANN

MARIO ȘI VRĂJITORUL

Întîmplare tragică dintr-o călătorie

În romînește de
ALEXANDRU PHILIPPIDE

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ȘI ARTA

CUVINT INAINTE

Scriitorul Thomas Mann, care la 6 iunie 1955 împlineşte vîrsta de optzeci de ani, a avut rarul noroc ca încă de la vîrsta de douăzeci şi şase de ani, la apariţia primei sale mari lucrări, romanul „Buddenbrooks", *să cunoască celebritatea. In autorul acestui roman, criticii contemporani au salutat pe făuritorul unei cărţi neobişnuit de bogate în întîmplări şi personaje constituind o galerie întreagă de figuri nepieritoare şi de o infinită varietate, pe un adînc psiholog înzestrat cu un excepţional dar de a zugrăvi oamenii. Au preţuit totodată calităţile lui de povestitor, realismul şi claritatea naraţiunii, precum şi uluitoarea putere de observaţie a oamenilor şi fenomenelor vieţii, a stărilor sufleteşti şi a atmosferei ; au elogiat limba aleasă şi minuită cu o uimitoare precizie, ce imprimă stilului său de o scînteietoare inteligenţă — spiritual şi sobru totodată — o fascinantă rezonanţă ; au subliniat maturitatea scrisului său, siguranţa desenului, elocvenţa plină de emoţie şi*

totuşi stăpînită a fiecărei fraze, într-un cuvînt: înaltul nivel artistic şi desăvîrşitul meşteşug al unui romancier, care a fost privit încă de la început de criticii acelei epoci drept un mare realist şi un mare psiholog. Dar tuturor acestor critici le-a scăpat un lucru, şi anume cel mai important: că sub pana tînărului autor, romanul „Buddenbrooks" *a devenit — în mod cu totul involuntar şi numai datorită forţei de demascare, inerente adevăratului realism* — o carte de critică socială, care punea în lumină toată şubrezenia lumii burgheze.

Intr-adevăr, autorul şi-a propus să zugrăvească în acest roman destinele unei familii de comercianţi din Lübeck, de-a lungul a patru generaţii, între 1835 şi 1880. Acţiunea începe deci cu treisprezece ani înainte de 1848, an crucial pentru istoria Germaniei, şi se sfîrşeşte zece ani după bătălia de la Sedan, cînd arbitrara „unificare de sus a Germaniei" — sub conducerea Prusiei — era de mult fapt îndeplinit şi o dată cu ea şi acea „siguranţă interioară ocrotită de forţă", cu care burghezia germană se făleа atît de mult atunci şi mai tîrziu.

Ceea ce a întreprins deci Thomas Mann în acest roman poate fi considerat drept o încercare de a salva onoarea „cucernicei burghezii intelectuale". El voia să dovedească faptul că burghezia germană cultiva tradiţii mai onorabile şi că familia Buddenbrooks ar întrupa aceste tradiţii. In ce constau ele? In vechile „virtuţi negustoreşti": cinstea şi sobrietatea, simţul datoriei, hărnicia şi puterea de muncă. Thomas Buddenbrooks întrupează o virtute în plus, o virtute

„prusacă" în contrast cu „anarhia sentimentală" a fratelui său Christian: ţinuta. Dar toate aceste virtuţi se duc de rîpă, căci nu se mai potrivesc cu epoca. Familia Buddenbrooks trebuie să se dea la o parte, şi parveniţii familiei Hagenström, negustori lipsiţi de scrupule şi menajamente care ştiu să se impună cu brutalitate, le iau locul. Cel din urmă Buddenbrooks, Hanno, e un artist degenerat, un om cu nervii subţiaţi. Perioada imperialismului trece cu măturoiul peste concepţiile învechite ale burgheziei opulente din vremile apuse...

*

De la acest promiţător început, scriitorul păstrează în întreaga sa operă aceeaşi nealterată atitudine de critic al vremii. Ca observator realist, el vede totdeauna în primul plan aspectele sociale, iar acţiunea povestirilor sale se desfăşoară pe fundalul evenimentelor politice. Şi Thomas Mann rămîne ataşat acestui principiu; în al doilea roman al său, „Alteţa regală" *(Königliche Hoheit), „asanează" printr-o combinaţie matrimonială cu familia unui miliardar american ştirbita strălucire feudală a unui minuscul principat german; în schiţa* „Infometaţii" *(Die Hungernden) confruntă în puterea nopţii, la scăpărarea unui chibrit, pe un burghez sibarit cu un proletar sălbăticit, flămînd; în povestirea* „Catastrofa de cale ferată" *(Das Eisenbahnüglunck) demască adevărata faţă a acelei „ţinute" care s-a împăunat mai tîrziu sub titulatura de „stil prusac" şi de „tradiţie a Potsdamului" şi care nu era în fond decît cea mai respin-*

Clubul cărţii digitale 2023

gătoare lașitate, împerecheată cu supunerea slugarnică față de cei de sus și bestialitate față de cei de jos.

O problemă interesantă apare în nuvela „Tonio Kröger" : *drept revers al acestei „siguranțe interioare ocrotite de forță" a burgheziei, ne este prezentată tragicomedia „burghezului rătăcit", a artistului care simte că, în ciuda înclinărilor sale intelectuale și artistice, este stînjenit în putința sa de creație și dorința de a răzbi în viață și care datorită evadării din realitate se simte sărăcit de bucuriile curate și simple ale vieții. Iată-l suspectîndu-se singur drept „comediant al vieții", dornic să se lepede de firea sa de artist, setos de sănătate și vigoare, de exuberanță și simplicitate, de corectitudine burgheză și de toate „deliciile obișnuite ale vieții de toate zilele". În aceeași nuvelă întîlnim admirabilele cuvinte despre „sfînta" și „vrednica de slavă" literatură rusă, în care „spiritul literar apare ca cea mai nobilă manifestare a spiritului omenesc", caracterizare prin care Thomas Mann a exprimat pentru întîia oară în Germania însemnătatea literaturii ruse pentru viața intelectuală a popoarelor — și aceasta încă în anul 1903.*

Una din cele mai profunde și caracteristice lucrări ale lui Thomas Mann este nuvela „Moartea la Veneția" *(Der Tod in Venedig), scrisă cu puțin înainte de izbucnirea primului război mondial, și în care autorul ne înfățișează un reprezentant absolut onorabil și simpatic din punct de vedere omenesc al acelei „ținute" prusace, conservatoare, al „imperativului categoric" kantian, devenit principiu de viață. Autorul dorește să prezinte tragica prăbușire a acestui om*

drept un caz izolat; însă arta sa realistă se dovedeşte aici mai puternică decît intenţia sa artistică, şi nuvela se transformă într-o critică a acelei elite intelectuale, ataşată de clasa ei, care se afla pe atunci la conducerea Germaniei; scriitorul demască servitudinea, şubrezenia şi vulnerabilitatea ei şi-i prevede prăbuşirea în primul război mondial.

*

Rătăcirile ideologice ale lui Thomas Mann din prima perioadă a creaţiei sale şi în cursul primului război mondial au avut doar darul de a dovedi „cu cîtă pasiune a tras consecinţe false din propria lui operă". După război a urmat convertirea sa la democraţie, şi ea a fost definitivă şi temeinică. De atunci, marele scriitor a păstrat aceeaşi atitudine consecventă, progresistă şi democrată, care în anii republicii din Weimar l-a condus la apropierea de clasa muncitoare, la o atitudine categoric pozitivă, de caldă simpatie, pentru marea Republică a Sovietelor („antibolşevismul este nerozia de căpetenie a veacului nostru!"), la exilarea sa voluntară din Germania hitleristă şi la cuprinzătoarea activitate antifascistă dinainte, din timpul şi de după cel de al doilea război mondial. Lucrările realizate în diversele etape arătate mai sus poartă pe de-a întregul pecetea evoluţiei lui Thomas Mann pe acest drum. Vom cita în primul rînd marele roman de critică a vremii: „Muntele vrăjit" *(Der Zauberberg), în care încă din anul 1924 scriitorul înfăţişează, cu o previziune aproa-*

pe profetică, lupta dată de reprezentanții a două ideologii antagoniste pentru cucerirea conștiinței unui german. Că era vorba de conștiința poporului german, pentru care începuseră să lupte democrația și fascismul, nu putea să bănuiască nimeni pe vremea aceea, și în mod cu totul semnificativ, autorul a lăsat deschisă problema deznodămîntului.

In afară de grandioasa frescă a mitului istoric „Iosif și frații săi" *(Joseph und seine Brüder), Thomas Mann a scris înainte de al doilea război mondial una din cele mai puternice opere ale sale, romanul* „Lotte la Weimar" *(Lotte in Weimar), în care opune forțelor distructive ale fascismului hitlerist uriașa figură a lui Goethe, ca incomparabilă pildă de umanitate și călăuză spre viitor; iar în romanul* „Doctorul Faustus", *apărut în 1949, a făcut cea mai viguroasă analiză critică a descompunerii culturii burgheze și degenerării ei în fascism.*

Povestirea din volumul de față, „Mario și vrăjitorul" *(Mario und der Zauberer) este poate cea mai puternică și sugestivă prezentare artistică a unei probleme contemporane. Lucrarea aceasta, apărută în 1930, a fost imediat interzisă în Italia; dar o măsură atît de drastică nici n-ar fi fost necesară pentru a atrage atențiunea lumii asupra faptului că lucrarea era o sentință de moarte la adresa fascismului italian. Ba ceva mai mult. Insuși fascismul, această molimă universală, era țintuit la stîlpul infamiei: cînd se vorbea de colicile stomacale pe care hipnotizatorul Cipolla le sugerează mediului său, toată lumea știa bine că este o aluzie la „tratamentele" cu ulei de*

ricină ale poliției italiene. Cipolla este reprezentativ nu numai pentru Italia; „năzdrăvăniile" pe care și le îngăduie, folosind cele două atribute ale puterii sale, cravașa și rachiul, nu erau străine nici fascismului german. Și cine nu recunoștea oare, din descrierea supunerii oarbe a hipnotizaților, înfricoșătoarea asemănare cu supunerea josnică, cu gravitatea și servitudinea oarbă a celor conduși și înșelați, cu degenerarea noțiunilor de ascultare și datorie în atribute ale unei amoralități bestiale? De ce cad toți spectatorii în mrejele hipnotizatorului? Fiindcă-i permit, fără o vorbă de protest, să-și continue revoltătorul lui joc. Dar de ce e hipnotizat în cele din urmă însuși „domnul din Roma", cu toate că e ferm decis să nu cedeze vrăjitorului? Pentru că nu ajunge să iei o asemenea hotărîre negativă, păstrînd o atitudine pasivă; trebuie să lupți activ și cu toată energia împotriva răului și să-l extermini. Numai Mario, neînsemnatul om din popor, care la început a fost copleșit de „vrăjitor", găsește mijlocul adevărat, răspunsul potrivit la întreaga fantasmagorie: glonțul eliberator care pune capăt definitiv nelegiuirii. Numai omul simplu din popor are instinctul just pentru curmarea răului. „Un sfîrșit de spaimă, un sfîrșit cumplit. Și totuși, un sfîrșit care a fost o scăpare fiindcă nu pot să nu spun că scăpare mi s-a părut atunci și mi se pare și acum!" Cu aceste cuvinte, deosebit de semnificative, încheie autorul povestirea sa, al cărui final anticipează în mod uluitor sfîrșitul lui Mussolini și al lui Hitler.

În întreaga sa operă, atît în marile lucrări narative, cît şi în importantele eseuri izvorîte din pana sa, Thomas Mann s-a alăturat cu hotărîre forţelor progresului şi frontului păcii.

El a fost caracterizat de către remarcabilul critic literar marxist Georg Lukacs drept „cel din urmă mare scriitor al orînduirii burgheze. Totodată, el este unicul scriitor burghez din această perioadă, pentru care democraţia a devenit o problemă de ideologie, şi anume o problemă a ideologiei germane".

Şi Lukacs subliniază că Thomas Mann, vieţuind la sfîrşitul acestei orînduiri în declin — ale cărei tendinţe iniţiale, umaniste şi progresiste le-a susţinut — recunoaşte şi salută ascensiunea noii societăţi comuniste.

De curînd, Thomas Mann s-a pronunţat — după cum arată articole ale lui citate în presa franceză — ferm împotriva reînarmării Germaniei de Vest. În acelaşi timp el se declară în mod hotărît pentru aplanarea tuturor chestiunilor litigioase între marile puteri pe calea tratativelor paşnice. De aceea astăzi, cînd se dezbat problemele de viitor ale poporului german, octogenarul Thomas Mann este menit să rostească printre cei dintîi cuvîntul său hotărîtor.

ALFRED MARGUL-SPERBER

Amintirile din Torre di Venere sînt atmosferic neplăcute. Necaz, ciudă şi încordare pluteau în aer chiar de la început şi pe urmă a mai venit şi zguduirea de la sfîrşit cu groaznicul acela de Cipolla în care parcă s-a adunat ca o ameninţare şi s-a întruchipat toată ciudăţenia primejdioasă a stării noastre de spirit şi asta într-un chip fatal şi de-altminteri foarte omenesc. Faptul că la acest final de spaimă (care, după cum ni s-a părut mai tîrziu, era de prevăzut şi stătea în firea însăşi a lucrurilor) au trebuit să fie de faţă şi copiii a fost o nepotrivire în sine şi care a izvorît dintr-o neînţelegere datorită omului aceluia deosebit. Noroc că n-au priceput

unde se isprăvea spectacolul şi unde începea catastrofa, aşa încît i-am lăsat cu fericita iluzie că totul a fost numai teatru.

Torre e cam la vreo cincisprezece kilometri de Portoclemente. Acesta e unul din cele mai iubite locuri de odihnă de pe coasta Mării Tireniene, cu o înfăţişare de orăşel elegant şi plin de lume cîteva luni în şir; are o stradă la marginea mării cu hoteluri şi bazaruri, o plajă largă acoperită de „capanne"[1], de chioşcuri cu steguleţe şi de omenire brună; pretutindeni s-aude vuiet de vorbe. Din pricină că plaja, însoţită de o pădurice de pini peste care îşi apleacă privirile munţii ce nu-s prea departe, îşi păstrează, fin aşternută cu nisip, lărgimea ei confortabilă de-a lungul întregii coaste, nu-i de mirare că s-a ivit, puţin mai încolo, o „concurenţă" într-un loc mai liniştit. Torre di Venere, unde de altfel de multă vreme cei care vin aici întîia oară caută zadarnic turnul de la care şi-a luat numele, este un loc de excursie pentru marea staţiune balneară vecină şi ani de-a rîndul a fost o idilă pentru cîţiva şi un refugiu pentru cei cărora nu le place ca marea să fie un prilej de

[1] Adăposturi de soare.

îndeletniciri mondene. Aşa cum însă se întîmplă în asemenea locuri, liniştea a trebuit să-şi caute o aşezare şi mai departe, pe coastă, la Marina Petriera sau cine mai ştie unde. Aşa e omul făcut, caută liniştea şi în acelaşi timp o alungă repezindu-se către ea cu o caraghioasă rîvnă, închipuindu-şi că s-ar putea însoţi cu dînsa şi că acolo unde-i el ar putea fi şi ea; ba chiar e în stare să creadă că unde şi-a întins el iarmarocul mai este linişte.

Iată de ce Torre, deşi deocamdată în chip mai contemplativ şi mai modest decît Portoclemente, a început să aibă căutare printre italieni şi printre străini. Lumea nu se mai duce în staţiunea balneară cu renume, deşi nu chiar pînă-ntr-atîta încît aceasta să nu rămînă totuşi o staţiune balneară zgomotoasă în care nu-i chip să găseşti loc; mulţi se duc alături la Torre, care e chiar mai distins şi pe lîngă asta e şi mai ieftin; şi puterea de atracţie a acestor însuşiri rămîne mereu, în timp ce însuşirile înseşi au început de pe acum să nu mai fie. Torre are acuma un „Grand Hôtel“; s-au ivit o mulţime de pensiuni — şi mai pretenţioase, şi mai modeste; proprietarii şi chiriaşii vilelor şi ale păduricilor de pini de pe marginea mării nu mai sînt de loc liniş-

tiți ; în iulie și august ceea ce se vede aici nu se deosebește cu nimic de ceea ce se vede în Portoclemente : o mulțime de oaspeți care răcnesc, se ceartă și chiuie, pe care soarele îi dogorește cumplit și le cojește pielea la ceafă ; pe luciul scînteietor și albastru se leagănă bărci cu fundul turtit, țipător vopsite, pline de copii ale căror nume sonore umplu aerul, rostite cu glasuri răgușite de grijă de către mamele care de pe mal își urmăresc din ochi odraslele ; iar peste brațele și picioarele celor întinși pe plajă sar vînzătorii de stridii, de băuturi, de flori, de podoabe de mărgean și de *cornetti al burro* [1], strigîndu-și și ei marfa cu glasurile sonore și domoale ale oamenilor de la miazăzi.

Așa se arăta plaja de la Torre cînd am sosit noi. Era destul de frumos, totuși ne-am gîndit că am venit prea devreme. Era pe la mijlocul lui august, sezonul italian era încă în plină înflorire ; pentru un străin însă nu chiar acesta e timpul cel mai potrivit ca să-și dea seama de farmecul acestor locuri. Ce înghesuială după-amiaza în cafenelele de pe promenada plajei, de exemplu la „Exquisito", unde ne duceam uneori

[1] Cornulețe cu unt.

şi unde ne servea Mario, acelaşi Mario, despre care am să vorbesc îndată ! Abia poţi să găseşti o masă şi orchestrele, fără să ţină seamă unele de altele, îşi iau una alteia vorba din gură învălmăşindu-se între ele. Şi pe lîngă asta tocmai după-amiază sosesc întotdeauna musafirii din Portoclemente ; fiindcă, firește, Torre e un loc de excursii foarte cercetat de către neastîmpăraţii oaspeţi ai orăşelului, aşa încît stufişurile de dafin şi oleandru de pe marginea şoselei care leagă cele două localităţi sînt ninse de un praf gros de un deget din pricina necontenitului dute-vino al automobilelor Fiat — o privelişte cu totul deosebită, dar neplăcută.

Intr-adevăr, la Torre trebuie să te duci în septembrie — cînd cea mai mare parte din lume a plecat — sau în mai, pînă n-apucă marea să se încălzească aşa de tare încît să-i îmbie pe meridionali la scăldat. Nici în celelalte luni ale anului nu e pustiu pe aici, dar atmosfera e atunci mai potolită şi mai puţin naţională. Engleza, germana, franceza predomină la umbra „capannelor“ şi în sufrageriile pensiunilor, pe cînd în august de exemplu, cel puţin „Grand Hôtel“ unde noi, din lipsă de adrese mai personale, oprisem două odăi, se află pînă într-atîta

Clubul cărţii digitale 2023

în mîna oaspeţilor din Florenţa şi din Roma, încît un străin se simte stingher şi uneori ca un oaspete de mîna a doua.

Am simţit şi noi asta, cu oarecare necaz, în seara sosirii noastre, cînd ne-am scoborît în restaurant şi cînd chelnerul ne-a poftit să ne aşezăm la o masă. N-aveam nimic împotriva mesei acesteia, dar ochii noştri se întorceau mereu spre veranda restaurantului, care dădea către mare şi era tot atît de plină de lume ca şi sala, dar nu chiar aşa de plină încît să nu mai fie loc şi pe ale cărei mese străluceau lămpi cu abajururi roşii. Copiilor mai ales le plăcea această înfăţişare de sărbătoare, aşa că am spus chelnerului că am vrea să mîncăm şi noi pe verandă — o dorinţă izvorîtă din neştiinţă, după cum s-a dovedit îndată, fiindcă ni s-a spus cu o politeţe cam stînjenită că locul acela unde ne-am fi simţit ca acasă era pentru „clienţii noştri". Dar clienţi eram şi noi. Nu eram nişte oaspeţi de o zi, voiam să stăm aici vreo cîteva săptămîni. De altfel n-am mai stăruit atunci cînd ni s-a adus la cunoştinţă deosebirea dintre de-alde noi şi clienţii care aveau dreptul să mănînce la mesele cu lămpi roşii şi am rămas să mîncăm la masa noastră din sală, luminată în

chip obişnuit şi obiectiv. Mîncarea era cu totul mediocră, fără personalitate şi după tipicul nu prea gustos al tuturor hotelurilor; mai tîrziu, la pensiunea „Eleonora", la vreo cîţiva paşi mai înăuntrul tîrgului, am găsit o bucătărie mult mai bună.

Acolo ne-am şi mutat peste vreo două-trei zile pînă a nu avea vreme să ne deprindem cu „Grand Hôtelul" — şi asta nu din pricina verandei şi a lămpilor ei; copiii, care s-au împrietenit repede cu chelnerii şi cu băieţii de serviciu, şi pe care marea îi umplea de bucurie, au uitat îndată de vraja lămpilor colorate. In curînd însă între noi şi anumiţi clienţi ai verandei, sau mai bine zis între noi şi direcţiunea hotelului care îi slugărea, s-a stîrnit unul din acele conflicte care fac ca şederea mai departe să fie nesuferită. Printre clienţii hotelului erau şi oameni din marea aristocraţie a Romei, printre alţii un principe X cu familia şi fiindcă odăile domniilor lor erau lîngă ale noastre, principesa, cucoană mare şi mamă iubitoare totodată, s-a speriat grozav de rămăşiţele unei tuse convulsive de care suferiseră copiii noştri şi ale cărei ecouri tulburau uneori, noaptea, somnul altminteri netulburat al celui mai mic. Firea acestei

Clubul cărţii digitale 2023

boli este necunoscută şi lasă loc destul superstiţiei, aşa încît nu i-am luat în nume de rău elegantei noastre vecine că, la fel cu multă lume, credea şi ea că tusea convulsivă este molipsitoare acustic şi se temea ca odraslele ei să nu urmeze exemplul rău. Plină de încredere în înfăţişarea ei, a făcut o întîmpinare către conducerea hotelului şi aceasta, întruchipată în obişnuitul director cu redingotă, s-a grăbit să ne spună cu toată părerea de rău că, dată fiind această împrejurare, trebuie numaidecît să ne mutăm în clădirea lăturalnică a hotelului. Degeaba am spus noi că boala e pe isprăvite şi se poate socoti că a şi trecut şi că deci nu mai înfăţişează nici o primejdie pentru cei dimprejur. Tot ce ni s-a putut îngădui a fost să aducem cazul la cunoştinţa forurilor medicale şi să chemăm pe medicul hotelului, dar numai pe acesta şi nu unul ales de noi. Ne-am învoit, convinşi că în felul acesta principesa se va linişti, iar noi vom scăpa de plictiseala mutatului. Doctorul vine şi se dovedeşte a fi un cinstit şi drept slujitor al ştiinţei. Cercetează pe copil, spune că boala a trecut şi că nu mai este nici o primejdie. Noi, foarte bucuroşi, ne gîndim că neînţelegerea s-a isprăvit; aş, de unde! Directorul declară că chiar după

aceste constatări ale medicului, noi tot trebuie să părăsim odăile noastre şi să ne mutăm în clădirea lăturalnică a hotelului.

Acest bizantinism ne-a indignat. Nu-i de crezut că încăpăţînarea aceasta şi această călcare a cuvîntului dat a pornit de la principesă. Slugarnicul hotelier desigur că nici măcar n-a îndrăznit să-i aducă la cunoştinţă cele spuse de către doctor. Oricum, noi i-am făcut pe plac, ne-am hotărît să plecăm imediat din hotel şi ne-am strîns lucrurile. Ne-a fost uşor, pentru că în vremea aceasta, ne şi pusesem ochii pe pensiunea „Eleonora", a cărei înfăţişare prietenească de casă particulară ne plăcuse încă de la început şi făcusem chiar şi cunoştinţă cu signora Angiolieri, stăpîna pensiunii. Doamna Angiolieri, o cucoană drăguţă de vreo treizeci şi ceva de ani, de tip toscan, cu ochi negri, cu pielea feţei netedă ca fildeşul aşa cum au meridionalele, precum şi soţul ei, un bărbat tăcut, pleşuv şi îmbrăcat cu îngrijire, ţineau la Florenţa un hotel mai mare şi numai vara şi la începutul toamnei luau conducerea filialei de la Torre di Venere. Pînă a nu se căsători, noua noastră gazdă fusese doamnă de companie, garderobieră, prietenă chiar, a Eleonorei Duse; vremea

aceea ea o socotea drept epoca fericită a vieţii sale şi despre care, chiar la cea dintîi vizită a noastră, a început să ne povestească. O mulţime de fotografii de ale marii actriţe, cu dedicaţii prieteneşti, precum şi alte amintiri împodobeau măsuţele şi etajerele salonului doamnei Angiolieri şi, deşi se vedea bine că acest cult faţă de interesantul ei trecut slujea puţintel şi ca mijloc de atracţie pentru întreprinderea ei de acum, noi; în timp ce ne arăta casa, am ascultat cu plăcere ceea ce spunea ea, în toscana ei răspicată şi sonoră, despre bunătatea plină de răbdare, despre geniul şi despre adînca delicateţe a veneratei sale stăpîne de odinioară.

Aşadar ne-am trimis acolo bagajul spre mîhnirea personalului de la „Grand Hôtel", care, după bunul obicei italian, iubea foarte mult copiii. Locuinţa noastră cea nouă era molcomă şi plăcută ; ajungeam lesne la mare datorită unei alei de tineri platani care dădea în promenada plajei ; sala de mîncare, unde doamna Angiolieri, la prînz, împărţea oaspeţilor supa chiar cu mîna ei, era răcoroasă şi curată, serviciul era făcut cu băgare de seamă şi în chip plăcut, mîncarea era minunată şi pe lîngă toate am dat acolo şi de nişte cunoscuţi din Viena, cu care

stăteam de vorbă după masă în faţa casei şi prin mijlocirea cărora am făcut şi alte cunoştinţe ; în sfîrşit totul ar fi putut să meargă bine, eram foarte veseli că ne-am mutat şi nimic într-adevăr nu lipsea ca să ne facă şederea aici cît mai plăcută.

Totuşi o adevărată mulţumire nu simţeam. Poate că ne urmărea pricina caraghioasă care ne făcuse să ne schimbăm locuinţa. In ce mă priveşte mărturisesc că îmi vine foarte greu să uit asemenea ciocniri cu aceste porniri omeneşte obişnuite prin partea locului, cu felul acesta naiv de a întrebuinţa greşit puterea, cu nedreptatea şi cu corupţia slugarnică. Ciocnirile acestea nu ne-au ieşit multă vreme din minte şi ne-au aruncat într-o meditaţie plină de necaz care, ca întotdeauna, s-a dovedit nerodnică din pricină că acest soi de întîmplări se înţeleg de la sine şi sînt foarte fireşti. Şi nici măcar nu eram supăraţi pe cei de la „Grand Hôtel". Copiii erau şi acum prieteni cu ei, omul de serviciu le dregea jucăriile şi noi din cînd în cînd luam ceaiul în grădina restaurantului, ba o zăream chiar şi pe principesă ; cu buze înroşite, ca de mărgean, venea cu paşi mărunţi şi apăsaţi ca să vadă ce-i fac odraslele date în paza unei englezoaice şi

trecea pe lîngă noi fără să ştie că sîntem atît de înspăimîntător de aproape, fiindcă îndată ce apărea spuneam cu străşnicie copiilor că nu au voie să tuşească nici măcar ca să-şi dreagă glasul.

Să mai spun oare că era o căldură nemaipomenită ? Era o arşiţă africană. Domnia tiranică a soarelui, îndată ce te îndepărtai puţin de marginea răcoarei albastre-indigo, era atît de cumplită, încît acei cîţiva paşi de la plajă pînă la masa de prînz, chiar numai în pijama, alcătuiau o treabă care te ostenea numai cînd te gîndeai că trebuie s-o faci.

Vă place asta ? Vă place să staţi aşa cîteva săptămîni în şir ? Da, bineînţeles, aşa e la miazăzi, asta e clima clasică, clima în care a înflorit cultura umană, e soarele lui Homer şi aşa mai departe. Mie însă, drept să spun, clima asta mi se pare cam nătîngă. Golul fierbinte al cerului neclintit, aceleaşi zile întregi, mă apasă ca o povară. Strălucirea prea mare a culorilor, cumplita naivitate şi statornicie a luminii stîrneşte, e drept, simţiri sărbătoreşti, îţi dă o lipsă de grijă şi o temeinică neatîrnare faţă de toanele şi schimbările vremii. Totuşi, fără ca la început să-ţi dai seama, clima asta nu îndes-

tulează nevoile mai adînci şi mai puţin simple ale sufletului nordic, secătuindu-l totodată şi insuflîndu-i cu timpul un soi de dispreţ. E adevărat însă că dacă nu era întîmplarea aceea neghioabă cu tusea convulsivă, n-aş fi simţit nimic din toate aceste lucruri ; pe cînd aşa, eram supărat, voiam chiar să le simt şi aproape fără să-mi dau seama am prins un motiv spiritual pe care tocmai îl aveam la îndemînă, dacă nu chiar ca să-mi stîrnesc această simţire, dar cel puţin ca să mi-o îndreptăţesc şi să mi-o întăresc. Hotărît însă că dădeam şi noi dovadă de rea-voinţă, fiindcă în ce priveşte marea, dimineaţa, cînd şedeam tolăniţi pe nisip în faţa măreţiei ei eterne, nu putea fi vorba de nici un fel de necaz ; şi totuşi aşa era, împotriva oricărei evidenţe ; noi nici pe plajă nu ne simţeam bine, nu eram mulţumiţi.

Cum am mai spus, venisem prea devreme şi plaja era încă în mîinile marii burghezii indigene — un soi de oameni, e drept, în aparenţă plăcuţi ; printre tineret erau mulţi bine făcuţi şi plini de sănătate şi de drăgălăşie, dar aproape întotdeauna aceste însuşiri erau însoţite de mediocritate omenească şi de mitocănie burgheză, ceea ce trebuie să mărturisim că şi în zona asta

e tot aşa de puţin plăcut ca şi pe meleagurile noastre. Şi ce glasuri au femeile acestea! Cîteodată nici nu-ţi vine să crezi că te afli în ţara artei muzicale apusene: „*Fuggièro!*" strigătul acesta îmi sună şi acum' în urechi, fiindcă douăzeci de dimineţi în şir l-am tot auzit de sute de ori chiar lîngă mine, în toată răguşita lui goliciune, accentuat groaznic, cu un *e* deschis strident, răcnit cu un fel de desperare care ajunsese maşinală. „*Fuggièro: Rispondi al mèno!*" [1] Şi unde mai pui că *sp* era rostit popular, aşa cum rostesc nemţii, adică *şp* — ceea ce era încă o pricină de supărare pe lîngă celelalte supărări. Strigătul era îndreptat către un băieţandru nesuferit, cu o scîrboasă arsură de soare pe spate şi care era tot ce se poate închipui mai încăpăţînat, mai obraznic şi mai rău, şi pe lîngă asta mai era şi un laş în stare să alarmeze toată plaja cu felul lui revoltător de a nu răbda nici cea mai mică durere. Intr-o zi, în apă, l-a pişcat de deget un răcuşor de mare şi anticul răcnet de chinuri eroice pe care l-a scos cu prilejul acestei dureri de nimica toată ne-a cutremurat pînă în măduva oaselor, parcă s-ar fi întîmplat o nenorocire nemaipomenită.

[1] Răspunde cel puţin.

Fără îndoială că se credea rănit de moarte. S-a tîrît pînă la ţărm şi a început să se tăvălească pe jos ca şi cum ar fi suferit nişte cazne cumplite, strigînd: *„Ohi!"* şi *„Oimè!"* şi împotrivindu-se cu mîinile şi cu picioarele tragicelor implorări ale mamă-sei şi vorbelor de îmbărbătare ale celor care stăteau mai departe. S-a adunat o mulţime de lume. A fost chemat un medic, tot acela care judecase atît de cuminte lucrurile cînd cu tusea convulsivă. Omul şi-a dovedit şi acum dreapta lui judecată ştiinţifică. Blajin şi prietenos, spuse că totul era un fleac de nimic şi prescrise numai pacientului să intre iar în apă ca să-şi răcorească arsura pişcăturii. Cu toate acestea, Fuggièro a fost pus ca un rănit sau ca un înecat pe o targă făcută la repezeală şi luat de pe plajă şi dus de o mulţime de oameni — şi asta pentru ca chiar a doua zi dimineaţă, făcîndu-se că nu bagă de seamă, să strice castelele de nisip ale celorlalţi copii. Cu alte cuvinte, o pacoste.

Băieţandrul acesta care avea vreo doisprezece ani era pe lîngă aceasta şi unul din reprezentanţii de seamă ai opiniei publice care

Anul cărții digitale 2023

plutea nelămurit în aer şi care nu ne lăsa să ne bucurăm în linişte de şederea noastră acolo, atît de plăcută. Simţeai pretutindeni ceva silit şi artificial. Oamenii aceştia „se ţineau foarte demni", nu prea înţelegeai pentru ce anume, dar toţi erau cu nasul pe sus, se purtau unii faţă de alţii şi faţă de străini gravi şi simandicoşi, cu un simţ al onoarei veşnic treaz. Şi de ce asta? Pricina se vedea îndată că era politică şi că în joc era ideea de naţiune. Plaja mişuna de copii patrioţi — un fenomen nefiresc şi întristător. Copiii alcătuiesc o specie umană şi o societate numai a lor, oarecum o naţiune proprie. Se înţeleg repede şi în chip firesc între ei, chiar cînd micul lor vocabular ţine de mai multe limbi şi asta pentru că au forme comune de viaţă. Copiii noştri s-au luat şi ei la joacă cu copiii băştinaşi precum şi cu alţii de altă origine. Am văzut însă că sufereau oarecare dezamăgiri ciudate. Ceilalţi arătau anumite susceptibilităţi, un amor propriu care părea să fie prea didactic şi prea mofturos ca să-şi merite în întregime numele, o ceartă necontenită în ce priveşte vaza şi precăderea. Se amestecau din cînd în cînd şi oameni în toată firea, care nu împăcau lu-

crurile, ci dădeau numai verdicte şi rosteau principii; auzeai deodată fraze despre măreţia şi demnitatea Italiei, fraze mohorîte care tulburau jocul. Ai noştri se dădeau deoparte uluiţi, neştiind ce să facă. Ne-a fost greu să-i facem măcar într-o oarecare măsură să priceapă cum stau lucrurile. Le-am spus că oamenii aceştia treceau acum printr-o anumită situaţie, un fel de boală, dacă vreţi, nu foarte plăcută desigur, dar necesară. A fost vina noastră, izvorîtă din nepăsarea noastră că am ajuns la un conflict cu această situaţie pe care noi o cunoşteam doar şi o preţuiam cum se cuvine. Aşadar încă un conflict; se pare că nici conflictele celelalte nu fuseseră datorite numai întîmplării. Pe scurt, am jignit morala publică. Fetiţa noastră care are opt ani, dar care după înfăţişare pare cu cel puţin un an mai mică şi e firavă ca un piţigoi, după ce se bălăcise în mare cît ţinuse căldura, ieşise din apă şi se jucase pe plajă, îşi mînjise cu nisip costumul care era ud. Noi i-am spus să-şi scoată costumul şi să şi-l spele de nisip în apă şi după aceea să şi-l pună iar şi să nu-l mai murdărească. Ea atunci îşi scoate costumul, aleargă cîţiva metri pînă la marginea apei, îşi moaie

Târgul cărții digitale - 2023

repede tricoul şi se întoarce. Cine şi-ar fi putut închipui vreodată şuvoiul de ocări, de scîrbă şi de indignare pe care l-a stîrnit purtarea ei şi deci purtarea noastră? N-am de gînd să vă ţin o conferinţă, dar trebuie să spun că în ultimele decenii, în lumea întreagă atitudinea omului faţă de corpul său şi de goliciunea acestuia s-a schimbat din temelie şi sentimentul s-a schimbat şi el în chip hotărîtor. Sînt lucruri la care „nici nu ne mai gîndim" şi unul dintre ele e libertatea pe care o dădusem acestui trup de copil care numai provocător nu se poate spune că era. Totuşi, pe meleagurile acestea a fost luat drept o provocare. Copiii „patrioţi" au început să chiuie, Fuggiéro a şuierat din degete, în preajma noastră lumea a pornit deodată să vorbească tare, tot vorbe care nu sunau a bine. Un domn cu haine de oraş şi cu un melon de loc potrivit pentru plajă, dat pe ceafă, a spus doamnelor indignate pe care le însoţea că era hotărît să ne dea o lecţie. A venit la noi şi ne-am pomenit deodată cu o filipică în care tot patosul Sudului senzual era pus în slujba asprei cuviinţe şi a moralei. Zicea că lipsa noastră de ruşine era şi mai condamnabilă prin faptul că era tot-

odată o terfeleală a ospitalităţii italiene. Spunea mai departe că noi n-am încălcat numai litera şi spiritul prescripţiilor balneare, dar şi onoarea ţării sale şi în apărarea onoarei acesteia, dumnealui, domnul cu haine de oraş, va avea grijă ca jignirea pe care am adus-o demnităţii naţionale să nu rămînă nepedepsită.

Ne-am silit şi noi cît am putut să ascultăm acest discurs doar numai clătinînd din cap. Să contrazicem pe insul acesta înfierbîntat ar fi însemnat fără îndoială să cădem dintr-o greşeală într-alta. Multe lucruri însă ne stăteau pe limbă, de exemplu că nu toate împrejurările erau potrivite pentru ca cuvîntul ospitalitate să fie chiar la locul lui aici şi că noi, fără eufemism, nu eram oaspeţii Italiei, ci ai signorei Angiolieri, care de cîţiva ani încoace îşi lăsase meseria de confidentă a Eleonorei Duse şi îşi luase pe aceea a ospitalităţii. Am mai fi avut poftă să răspundem că nu ştiam că pustiirea morală în această frumoasă ţară a ajuns atît de departe încît să fie nevoie de un asemenea acces de bună-cuviinţă şi de hipersensibilitate. Ne-am mărginit însă să-i spunem că nici nu ne-am gîndit la vreo provocare sau la vreo lipsă de respect şi am invocat drept scuză

vîrsta fragedă şi puţinătatea trupească a micii vinovate. Degeaba. Spusele noastre au fost respinse ca fiind cu neputinţă de crezut, iar apărarea noastră ca fiind fără temei. Trebuia deci numaidecît să se dea un exemplu. Autorităţile au fost anunţate, prin telefon de bună seamă, reprezentantul lor s-a ivit pe plajă şi a spus că e un caz foarte grav, *molto grave,* şi că să mergem cu el la casa municipiului. Aici, un funcţionar mai mare a întărit sentinţa spunînd şi el că e *molto grave,* a vorbit despre fapta noastră exact cu aceleaşi fraze, consacrate probabil, pe care le rostise şi domnul cu pălărie tare şi ne-a luat cincizeci de lire drept răscumpărare şi ispăşire. Noi ne-am gîndit că aventura noastră face cît această contribuţie la bugetul Italiei. Am plătit şi ne-am dus în treaba noastră. Nu trebuia oare să ne facem bagajele şi să plecăm ?

Bine am fi făcut ! Nu l-am mai fi văzut pe blestematul acela de Cipolla. S-au ivit însă tot felul de pricini care ne-au îndemnat să amînăm plecarea. Un poet a spus că numai lenea ne face să rămînem într-o situaţie neplăcută. Asta ar putea să explice foarte bine de ce n-am plecat atunci. Şi pe urmă mai este ceva : după o

asemenea întîmplare nu-ţi vine să părăseşti atît de repede cîmpul de luptă; nu-ţi vine să-ţi mărturiseşti nici chiar ţie însuţi că te-ai făcut neplăcut, mai cu seamă cînd manifestări de simpatie venite dinafară îţi dau curaj. La vila „Eleonora“ toţi într-un glas spuneau că soarta noastră a fost nedreaptă. Cîţiva italieni, care veneau după-masă să stea de vorbă cu cei de la pensiune şi pe care îi cunoşteam şi noi, spuneau că cele întîmplate nu erau de loc prielnice bunului nume al ţării lor şi voiau numaidecît să ceară socoteală, aşa ca de la compatriot la compatriot, domnului cu haine de oraş. Acesta însă dispăruse de pe plajă, şi cu el toată clica lui, chiar a doua zi — nu din pricina noastră, firește, totuşi poate că se purtase aşa cu noi tocmai fiindcă avea de gînd să plece îndată după aceea; oricum însă, o dată cu plecarea lui ne-am simţit mai uşuraţi. Şi ca să spun tot, am rămas şi din pricină că şederea noastră aici începuse să fie cam ciudată şi din pricină că ciudăţenia înseamnă prin ea însăşi o valoare, în afara oricărei plăceri sau neplăceri. Oare trebuie să strîngi pînzele şi să fugi de întîmplările vieţii atunci cînd nu mai sînt senine şi prielnice? Trebuie să „pleci“ atunci

cînd viaţa începe să fie mai tulbure, nu tocmai aşa de plăcută, sau chiar supărătoare şi dureroasă ? Nu, trebuie să rămîi să vezi despre ce este vorba şi chiar să înfrunţi neplăcerile fiindcă tocmai din acestea poţi să înveţi ceva. Am rămas aşadar şi drept cumplită răsplată a statorniciei noastre am fost de faţă la întîmplarea aceea nenorocită cu Cipolla.

Încă n-am spus că în clipa cînd am suferit noi acea pedeapsă politică sezonul era pe sfîrşite. Acuzatorul nostru, severul domn cu pălărie tare, n-a fost singurul oaspete care a plecat ; au mai plecat o mulţime. In fiecare zi vedeam o sumedenie de cărucioare cu bagaje care se îndreptau spre gară. Plaja s-a deznaţionalizat. Viaţa în Torre, prin cafenele, pe cărările din păduricea de pini, s-a făcut mai intimă şi totodată mai europeană ; acum desigur că am fi putut să stăm la masă chiar şi pe veranda de la „Grand Hôtel", dar acum nu ne mai atrăgea de loc, ne simţeam foarte bine la masa signorei Angiolieri — luînd cuvîntul „bine" în înţelesul pe care i-l dădea demonul locului. O dată însă cu această schimbare binefăcătoare, s-a schimbat şi vremea, care şi ea aproape imediat s-a dat după calendarul de vacanţă al marelui

public. Cerul s-a acoperit; cu asta nu s-a făcut mai răcoare, dar arşiţa care optsprezece zile în şir de la sosirea noastră (şi desigur că şi cu mult mai înainte) domnise netulburată a făcut loc unui zăduf bîntuit de un sirocco înăbuşitor şi o ploaie uşoară împăienjenea acum din cînd în cînd priveliştea catifelată pe care o contemplam în fiecare zi înainte de masă. Şi mai era ceva: două treimi din timpul pe care-l hărăzisem noi şederii la Torre se mistuiseră; marea lîncedă şi decolorată prin care alunecau rechinii trîndavi era o privelişte nouă; ar fi fost o nerozie să tînjim după un soare care atunci cînd domnea mîndru pe cer ne făcuse de atîtea ori să oftăm. La vremea asta s-a ivit deci şi Cipolla. Cavaliere Cipolla, aşa cum era scris pe afişele care într-o bună zi au răsărit pretutindeni, chiar şi în sala de mîncare a pensiunii Eleonora — un virtuos, un artist, *forzatore*[1], *ilusionista e prestidigitatore* (cum îşi zicea singur) care se pregătea să ofere prea ononatului public din Torre di Venere cîteva fenomene misterioase şi uluitoare. Un scamator. Vestea aceasta a fost de ajuns ca să întoarcă copiilor capul. Nu mai văzuseră niciodată ase-

[1] Care rupe lanţuri (aci figurativ).

menea spectacol; vacanța lor aici avea să le dea o emoție pe care nu o mai cunoscuseră pînă atunci. Din clipa aceea nu ne-au mai slăbit cu rugăminţile să cumpărăm bilete pentru reprezentaţia scamatorului şi cu toate că ceasul cînd trebuia să se înceapă era cam tîrziu, nouă seara, şi ne făcea să cam şovăim, totuşi le-am făcut pe plac, cu gîndul că după ce Cipolla va înfăţişa cîteva boscării banale vom putea să ne ducem acasă — iar copiii, a doua zi dimineaţă, vor putea să doarmă cît vor vrea. Am cumpărat patru bilete chiar de la signora Angiolieri, care luase în comision mai multe locuri bune pentru oaspeţii ei. Nu ştia nimic despre scamator, dacă e meşter sau nu, şi de altfel asta nici nu ne interesa prea mult; totuşi aveam şi noi oarecare nevoie de distracţie şi parcă ne molipsisem şi noi puţin de curiozitatea pe care o simţeau atît de adînc copiii.

Locul în care cavalerul avea să-şi arate meşteşugurile era o sală care în timpul sezonului slujea de cinematograf. Nu mai fusesem acolo niciodată. Ca să ajungi trebuia să treci pe lîngă „Palazzo“, o clădire în chip de castel, din vremuri senioriale, şi care acum era de vînzare; mergeai apoi pe strada principală unde era far-

macia, frizeria şi toate celelalte prăvălii şi care te ducea oarecum de la feudalitate la burghezie şi la popor, fiindcă se întindea printre case sărăcăcioase de pescari în pragul cărora femei bătrîne împleteau năvoduri. Aici, în plin cartier popular, se afla sala, care nu era de fapt decît o magherniţă de scînduri a cărei intrare era de o parte şi de alta plină de afişe colorate, lipite unele peste altele.

In ziua anunţată, după masa de seară, am luat-o pe jos într-acolo, cu copiii îmbrăcaţi ca de sărbătoare şi fericiţi că au să vadă ceva cu totul deosebit. Era zăduf, aşa cum fusese de mai multe zile încoace; fulgera şi bura din cînd în cînd. Am deschis umbrelele. Aveam de mers vreo jumătate de ceas.

După ce am arătat biletele la uşă ne-am căutat şi ne-am găsit singuri locurile. Erau în banca a treia, în stînga. In timp ce ne aşezam, am observat că ora începerii, deşi destul de tîrzie, nu prea era respectată; publicul care parcă tocmai asta voia, să întîrzie, abia deatunci încolo a început să sosească ocupînd încet-încet tot parterul care, fiindcă loji nu erau, alcătuia în întregime sala de spectacol. Intîrzierea asta ne-a cam îngrijorat. Obrajii copii-

Clubul cărţii digitale 2020

lor începuseră de pe acum să se acopere de o paloare pricinuită de oboseală şi de aşteptare. Cînd am sosit noi, numai locurile în picioare de pe lături şi din fund erau ocupate în întregime. Era acolo tot omenire autohtonă din Torre di Venere, cu braţele goale pînă la cot încrucişate pe piepturi îmbrăcate cu tricouri vărgate, pescari tineri, arătoşi şi îndrăzneţi după înfăţişare. Dacă noi vedeam cu voie bună pe aceşti poporeni băştinaşi, care ei mai ales dau culoare şi umor unor astfel de spectacole, copiii în schimb erau încîntaţi. Printre oamenii aceştia erau mulţi cu care ei făcuseră cunoştinţă în plimbările lor, după-amiaza, de-a lungul plajei. De multe ori la ceasul cînd soarele, ostenit de greaua lui muncă, se scufunda în zare şi aurea spuma răscolită a talazurilor, dădusem de pîlcuri de pescari desculţi care se opinteau cu chiote ca să-şi scoată năvodurile şi să-şi răstoarne apoi în panerele ude ceea ce prinseseră, adică de cele mai multe ori nişte bieţi răcuşori şi scoici de mare. Copiii se opreau şi se uitau la pescari, puneau şi ei mîna să-i ajute şi, rupînd cîteva vorbe italieneşti, se împrieteneau cu dînşii. Acum schimbau saluturi cu cei din sfera locurilor în picioare, ba cu Guiscardo, ba

cu Antonio, îi strigau pe nume cu jumătate de glas şi le făceau semne şi căpătau drept răspuns cîte un semn din cap şi rîsete care dezvăluiau întotdeauna nişte dinţi albi şi zdraveni. Şi uite-l colo şi pe Mario de la „Exquisito", Mario care ne aduce şocolata la cafenea! Vrea şi el să-l vadă pe vrăjitor şi a venit desigur foarte devreme, fiindcă stă chiar în faţă, de văzut însă nu ne vede, nu se uită la nimeni, aşa-i felul lui, deşi e numai un chelner tînăr. In schimb, facem un semn cu mîna omului care închiriază bărcile la plajă şi care a venit şi el şi stă în fund de tot.

Se făcuse nouă şi un sfert, se făcuse aproape nouă şi jumătate. Înţelegeţi, cred, nervozitatea noastră. Cînd aveau să se mai culce copiii? Fusese o greşeală că-i adusesem aici; iar acuma să-i luăm acasă şi să le curmăm plăcerea ar fi fost prea crud. In vremea asta sala se umpluse. Era acolo tot Torre, oaspeţi de la „Grand Hôtel", cei de la „Villa Eleonora" şi de la alte pensiuni, şi multe chipuri cunoscute de pe plajă. Se auzea englezeşte şi nemţeşte. Se auzea şi franceza pe care o vorbesc de obicei romînii cu italienii. Doamna Angiolieri şedea cu două bănci în urma noastră, lîngă tă-

Muzeul cărții digitale - 2023

cutul şi pleşuvul ei soţ, care cu două degete de la mijlocul mîinii drepte îşi dezmierda mustaţa. Toţi veniseră tîrziu, nimeni însă prea tîrziu; Cipolla se făcea aşteptat.

Se făcea aşteptat; aşa chiar şi era. Sporea încordarea întîrziindu-şi apariţia. Lumea înţelegea asta, dar pînă la o anumită margine. Pe la nouă şi jumătate publicul a început să aplaude — un fel amabil de a-şi arăta o îndreptăţită nerăbdare, deoarece prin asta îşi dovedea totodată şi bucuria de-a aplauda. Copiii găseau chiar şi în asta o plăcere. Tuturor copiilor le place să bată din palme. Din sfera populară porniră strigăte energice: *„Pronti!"* şi *„Cominciamo!"* [1] Şi s-a întîmplat ca de obicei: oricîte piedici vor fi stat în cale, iată că acuma, deodată, începutul a devenit cu putinţă. S-a auzit un gong căruia i-a răspuns un: „A!" pe mai multe voci, de la locurile în picioare, şi perdeaua s-a dat la o parte. A dezvăluit un podium, care după mobilier semăna mai mult cu o sală de clasă decît cu cîmpul de acţiune al unui scamator şi asta datorită unei table negre care stătea pe un şevalet în partea stîngă a scenei, în faţă. Mai era un cuier galben,

[1] Gata! Începem!

obișnuit, cîteva fotolii de paie, așa cum se obișnuiesc pe aici, iar mai în fund, o măsuță rotundă pe care era o sticlă de apă cu un pahar și, așezată deosebit pe o tavă, o butelie plină de o licoare galbenă și niște păhărele. Doar două clipe am mai avut ca să zărim toate aceste ustensile. Apoi, fără ca în sală să se facă întuneric, cavaliere Cipolla își făcu intrarea.

A intrat cu pasul acela grăbit care arată serviabilitate față de public și care dă iluzia că noul sosit a mers în acest tempo o bună bucată de drum pînă să ajungă în fața mulțimii, pe cînd de fapt dumnealui a stat toată vremea în culise. Hainele lui Cipolla ajutau la această ficțiune a „omului care a venit chiar acum de afară". Era un bărbat de-o vîrstă greu de hotărît, dar în orice caz nu mai era tînăr. Cu o față tăioasă și dărăpănată, cu ochi pătrunzători, cu o gură strînsă în falduri, cu o mustață mică, neagră și pomădată și o așa-zisă muscă în adîncitura dintre buza de jos și bărbie, purta niște haine de seară de o eleganță complicată. Avea un pardesiu larg, negru, fără mîneci, cu guler de catifea și pelerină căptușită cu mătase și pe care și-l strîngea la piept cu mîinile alb

înmănuşate; la gît avea un fular alb şi în cap un joben tras pe ochi. In Italia, mai mult poate decît oriunde, secolul al optsprezecelea este încă viu şi cu el şi tipul şarlatanului, al scamatorului de bîlci care pentru vremea aceea era atît de caracteristic şi din care numai în Italia mai poţi întîlni cîteva exemplare destul de bine păstrate. Cipolla, în toată înfăţişarea lui, avea multe din aceste trăsături istorice. Impresia de ciudăţenie, de reclamă şi de fantastic pe care o dă de obicei imaginea acestui soi de om era trezită şi de faptul că îmbrăcămintea lui pretenţioasă îi şedea cam anapoda, nu chiar aşa cum ar fi trebuit, şi atîrna pe el ca pe un cuier. Era ceva strîmb în toată înfăţişarea lui, fie că-l priveai din faţă, fie că-l priveai din spate — ce anume era am văzut mai tîrziu. Trebuie însă să spun că în ţinuta lui, în gesturile şi în purtarea lui nu era nici un pic de caraghioslîc sau de clovnerie; ba chiar dimpotrivă, ferindu-se de orice trăsătură umoristică, avea o seriozitate gravă, uneori o mîndrie morocănoasă şi chiar demnitatea şi amorul-propriu al infirmului — ceea ce, bineînţeles, nu înseamnă că la început purtarea lui n-a stîrnit rîsul ici şi colo prin sală.

Purtarea aceasta nu mai avea acum nimic serviabil în ea ; graba cu care intrase se vedea că fusese numai o dovadă de energie în mişcări, care nu avea nimic de-a face cu slugărnicia. Şedea la rampă şi, în timp ce îşi ciupea alene mănuşile scoţînd la iveală nişte mîini gălbui, una din ele purtînd pe un deget un inel cu pecete cu o piatră mare şi albastră, îşi plimba prin sală ochii mici şi aspri cu pungi dedesubt, nu repede, ci oprindu-se asupra vreunui chip sau altul, cercetîndu-l adînc, fără să spună o vorbă şi cu buzele strînse. Îşi aruncă mănuşile făcute ghem drept în paharul de pe măsuţa rotundă, cu o dibăcie pe cît de straşnică pe atît de nepăsătoare, aproape fără să se uite; pe urmă, tot uitîndu-se mereu prin sală şi tot fără o vorbă, scoase dintr-un buzunar dinăuntru al hainei un pachet de ţigări, din cele mai ieftine după cum am putut vedea, ciuguli una cu degetele lui ascuţite şi o aprinse cu o brichetă care funcţiona cu o mare repeziciune. După ce trase adînc fumul, îşi răsfrînse buzele şi îl repezi afară, cu aroganţă, într-un nor gros printre dinţii lui ascuţiţi şi stricaţi, în timp ce bătea uşor în podea cu vîrful piciorului.

Cei din sală îl priveau tot cu aceeaşi încor-

dare cu care se uita şi el la dînşii. Tinerii de la locurile în picioare se încruntau şi îl urmăreau din ochi cu străşnicie, doar-doar vor descoperi vreo slăbiciune în omul acesta atît de sigur de dînsul. Dar el nu arăta nici una. Din pricina felului cum era îmbrăcat, scoaterea pachetului de ţigări şi a brichetei şi punerea lor la loc era ceva firesc. Ca să facă asta, şi-a desfăcut pardesiul, şi cu acest prilej am văzut că purta atîrnată de o curea, pe braţul stîng, o cravaşă cu mîner de argint în formă de gheară. Am mai văzut că nu era în frac, ci în redingotă, şi, cînd şi-a descheiat şi redingota, am zărit o eşarfă în mai multe culori, acoperită în parte de vestă şi pe care Cipolla o purta pe trup. Spectatorii din preajma noastră spuseră în şoaptă că asta trebuie să fie semnul rangului de cavaler. Nu ştiu dacă o fi chiar aşa, fiindcă n-am auzit niciodată că titlul de „cavaliere“ e legat de un asemenea semn. Poate că eşarfa era numai un moft, tot aşa ca şi faptul că scamatorul stătea fără să scoată un cuvînt şi nu făcea decît să fumeze tacticos şi ţanţoş în faţa spectatorilor.

Unii, după cum am spus, au început să rîdă şi în curînd rîsul a cuprins aproape toată sala.

Deodată, de la locurile în picioare se auzi o voce care rosti tare şi sec :

— Buona sera !

Cipolla tresări.

— Cine a spus ? întrebă el, parcă prinzînd prilejul să înceapă vorba. Cine a spus aşa ? Nu mai vrea să vorbească ? Adineauri atît de îndrăzneţ şi acum aşa de sfios ? *Paura, eh ?* [1]

Avea un glas cam ascuţit, parcă o leacă astmatic, însă metalic. Tăcu o clipă, aşteptînd.

— Eu am spus, zise rupînd tăcerea un tînăr care se văzu astfel cu onoarea pusă la încercare.

Era un băiat frumos, care stătea la cîţiva paşi de noi, cu cămaşă de bumbac şi cu haina pe umăr. Părul negru şi creţ era ridicat în sus şi zbîrlit, după frizura la modă a patriei deşteptate, ceea ce îl schimonosea puţin şi îi dădea o înfăţişare africană.

— Bee... Eu am spus. Ar fi trebuit să spuneţi dumneavoastră dar v-am luat-o înainte.

Sala se înveseli şi mai tare. Tînărul ştia să răspundă. *„Ha sciolto lo scilinguagnolo"* [2], spuneau cei din preajma noastră.

---

[1] Teamă, nu ?

[2] Ştie să le potrivească.

Tuturora îe părea bine de lecţia asta pornită din popor.

— Ah bravo! răspunse Cipolla. Îmi place, Giovanotto. Ştii că te-am văzut de mult? Oameni ca tine se bucură de simpatia mea deosebită, pot să-i întrebuinţez. Văd că eşti un om şi jumătate. Faci ce vrei. Ori poate că n-ai făcut ce-ai vrut? Sau ai făcut ce n-ai vrut? Ce n-ai vrut? Uite ce, dragul meu, ar fi bine şi frumos să nu mai fii chiar un om şi jumătate şi să împaci neapărat voinţa cu acţiunea... Ar fi mai nimerită o diviziune a muncii — *sistema americano, sa?*[1] Uite, acuma de exemplu, ce zici? N-ai vrea cumva să scoţi limba şi să ţi-o arăţi acestui onorat şi ales public — dar toată limba, pînă la rădăcină?

— Nu, spuse băiatul, aţos. Nu vreau. Asta n-ar fi o faptă de om bine crescut.

— N-ar fi absolut nimic — răspunse Cipolla — fiindcă *ai să faci* aşa cum spun. Am cea mai mare consideraţie pentru buna ta creştere, dar eu sînt convins că nici n-am să număr pînă la trei şi ai să-ţi schimbi părerea şi ai să-ţi scoţi limba, şi mai tare chiar decît ţi-ai fi închipuit că poţi s-o scoţi.

---

[1] Sistem american, ştii?

Se uită ţintă la el şi ochii lui sfredelitori parcă i se înfundaseră în orbite.

— *Uno!* spuse el şi cravaşa pe care şi-o desprinsese de pe braţ şuieră scurt prin aer. Băiatul se întoarse cu faţa la public şi scoase limba cît putu de tare, aşa încît toată lumea văzu că asta era cea mai mare lungime de limbă pe care era în stare s-o arate. Apoi, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, îşi luă iar atitudinea lui obişnuită.

— Eu am spus, zise parodiind Cipolla, arătîndu-l cu capul pe tînăr... *Bee*... eu am spus.

Apoi, lăsînd pe spectatori să mediteze singuri la cele văzute, se duse la măsuţă, îşi turnă un păhărel din butelia în care, după cum se vedea, era coniac şi îl sorbi.

Copiii rîdeau de se prăpădeau. Din vorbele pe care le auziseră nu înţeleseseră mai nimic; dar faptul că între omul ciudat de pe scenă şi cineva din public se întîmplase un lucru aşa de caraghios şi totodată fiindcă nu ştiau bine cum anume avea să fie reprezentaţia din seara aceea, începutul acesta li s-a părut straşnic. Cît despre noi, am schimbat o privire, şi îmi aduc aminte că, fără să vreau, am făcut uşor din buze acelaşi zgomot pe care îl făcuse Cipolla

Clubul cărții digitale 2023

cînd sfîşiase aerul cu cravaşa. Oamenii din sală nu prea ştiau ce să creadă despre acest fel ciudat de-a începe un spectacol de scamatorie şi nu pricepeau ce-l făcuse pe Giovanotto, care la început vorbise oarecum în numele lor, să-şi întoarcă impertinenţa împotriva publicului. Purtarea lui li se păru tuturora neroadă şi nimeni nu-şi mai bătu capul cu dînsul; toţi îşi îndreptară acuma atenţia către artistul de pe scenă, care, întorcîndu-se de la măsuţa cu întăritoare, urmă să vorbească astfel:

— Doamnelor şi domnilor — spuse el cu vocea lui astmatic-metalică — adineauri mi-a cam sărit ţandăra la lecţia pe care acest tînăr lingvist plin de speranţe (*„questo linguisto di belle speranze"* — jocul de cuvinte stîrni rîsete în sală) a crezut de cuviinţă să mi-o dea. Trebuie să ştiţi că eu sînt un om care are oarecare amor propriu. Nu-mi place să mi se spună bună seara decît numai în chip serios şi politicos. Nu-i nici un motiv ca să mi se spună altfel. Dacă cineva îmi spune cum trebuie bună seara, asta înseamnă că-şi spune bună seara lui însuşi, pentru că publicul va avea o seară bună numai în cazul cînd voi avea şi eu şi iată de ce acest favorit al fetelor din Torre di Venere

(Cipolla nu pierdea nici un prilej să-l înțepe pe tînăr) a făcut foarte bine că a dat imediat o dovadă că seara aceasta e bună pentru mine și că deci pot să mă lipsesc de urările lui. Pot să mă laud că am aproape întotdeauna seri bune. Cîteodată se mai întîmplă și cîte o seară rea, însă foarte rar. Profesiunea mea e grea și sănătatea mea nu e dintre cele mai trainice. Sufăr de o mică meteahnă trupească, din pricina căreia n-am putut să iau parte la război, pentru slava patriei. Totuși cu puterile sufletului meu și ale minții mele stăpînesc viața — și a stăpîni viața înseamnă de fapt a se stăpîni pe sine însuși — și mă bucur că, cu munca mea, am stîrnit interesul oamenilor cultivați. Presa oficială a prețuit această muncă, *Corriere della Sera* a fost atît de judicios încît a scris că sînt un fenomen, iar la Roma am avut cinstea să văd pe fratele Ducelui printre spectatorii unei reprezentații pe care am dat-o acolo. Dacă într-un loc atît de strălucit și de înalt am putut să trec cu vederea anumite mici obișnuințe, în schimb într-un loc mai puțin însemnat, așa cum este Torre di Venere (aici lumea rîse de sărmanul și mititelul Torre), am crezut de cuviință

Clubul cărții digitale 2023

că nu trebuie să îngădui să mă ia de sus anumite persoane care din cauza bunăvoinţei pe care le-o acordă sexul frumos par a fi cam răsfăţate.

Băiatul iarăşi trebui să plătească oalele sparte, fiindcă Cipolla îl lua mereu peste picior, înfăţişîndu-l ca pe un craidon al acelor meleaguri. Necazul şi înverşunarea cu care se repezea mereu asupra lui nu se potriveau însă de loc cu dovezile de amor propriu şi cu succesele mondene cu care se lăuda. De bună seamă că tînărul trebuia să slujească de subiect vesel, aşa cum probabil Cipolla îşi ochea cîte unul în sală la fiecare reprezentaţie pe care o dădea şi şi-l alegea ca să facă haz pe socoteala lui. Totuşi, în înţepăturile lui se vedea şi o adevărată răutate şi motivul foarte omenesc al acestei răutăţi putea repede să-l ghicească oricine compara trupul lui cu trupul băiatului, şi asta chiar dacă schilodul n-ar fi pomenit de loc de trecerea pe care bănuia el că o are la femei flăcăul cel chipeş.

— Şi acum, ca să începem — spuse el — daţi-mi voie să mă fac mai comod.

Şi se duse la cuier ca să-şi atîrne hainele.

Parla benissimo [1], şoptea lumea împrejurul nostru.

Cipolla nu-şi arătase încă meşteşugul, dar chiar şi vorbele pe care le rostise erau socotite ca făcînd parte din meşteşugul lui; ceea ce spusese insuflase spectatorilor respect. La meridionali vorba este un ingredient al bucuriei de a trăi şi i se dă o preţuire socială mult mai mare decît la oamenii de la miazănoapte. La aceste popoare cimentul limbii naţionale e la mare cinste, o cinste cu valoare exemplară; şi tot o valoare exemplară are şi plăcuta veneraţie cu care se păstrează formele şi legile fonetice ale limbii. Oamenii aici vorbesc cu plăcere, ascultă cu plăcere — şi ascultă cu judecată. Felul cum cineva vorbeşte este măsura rangului pe care îl poartă; lipsa de îngrijire şi cîrpăceala în vorbă stîrneşte dispreţ, eleganţa şi măiestria îţi aduc stima tuturora; de aceea şi omul mărunt, cînd vrea să izbutească ceva vorbeşte cu întorsături alese şi-şi potriveşte vorbele cu grijă. In privinţa asta cel puţin, Cipolla cîştigase în chip vădit bunăvoinţa sălii, deşi nu făcea de loc parte din soiul acela de oameni pe care italianul, amestecînd într-un fel propriu lui ju-

[1] Foarte bine vorbeşte.

decăţile morale cu cele estetice, îl numeşte *simpatico*.

După ce şi-a lăsat la cuier jobenul, fularul şi pardesiul, şi a rămas în redingotă, s-a întors iar la rampă, potrivindu-şi haina, scoţîndu-şi la iveală manşetele cu butoni mari şi îndreptîndu-şi eşarfa lui mincinoasă. Avea un păr foarte urît, adică creştetul capului era aproape chel şi numai o şuviţă vopsită negru se prelingea spre frunte, parcă lipită de craniu, în timp ce părul de la tîmple, vopsit şi el negru, era adus către coada ochilor — o frizură ca a unui director de circ de modă veche, caraghioasă, dar foarte potrivită cu stilul lui de personalitate desfrunzită şi pe care el o purta cu atîta încredere în sine, încît veselia pe care a stîrnit-o a rămas ascunsă şi mută. „Mica meteahnă trupească“ despre care vorbise cu preîntîmpinare se putea vedea acum foarte bine, deşi încă nu ştiai ce anume era : pieptul era prea sus, aşa cum e de obicei în astfel de cazuri, dar ghebul din spate parcă nu era la locul lui obişnuit, adică între umeri, ci mai jos, ca un fel de cocoaşă a coapselor şi a noadei, care nu-i stînjenea mersul, însă îl făcea caraghios, parcă la fiecare pas ar fi dat ceva jos din spinare. De alt-

fel, impresia proastă pe care ar fi putut s-o dea acest neajuns fusese curmată oarecum de faptul că Cipolla de la început vorbise de meteahna lui în aşa fel, încît acuma o civilizată delicateţe îi îndemna pe cei din sală să se facă că n-o observă.

— La dispoziţia dumneavoastră, spuse el. Dacă n-aveţi nimic împotrivă, vom începe programul nostru cu cîteva exerciţii aritmetice.

Aritmetică ? Asta nu prea semăna a scamatorie. Am început să bănuim cu toţii că nu asta era ţinta lui adevărată. Nu puteam însă ghici unde voia să ajungă. Imi părea rău de copii că i-am adus degeaba ; dar deocamdată ei erau fericiţi că veniseră.

Jocul cu cifre pe care-l începu acum Cipolla era pe cît de simplu pe atît de uimitor. Mai întîi prinse cu o piuneză o foaie de hîrtie de colţul de sus din dreapta al tablei, apoi ridicînd puţin hîrtia scrise ceva pe tablă, sub ea, cu creta. In vremea asta vorbea mereu ; îşi însoţea şi îşi sprijinea mereu cu vorba ceea ce făcea, pentru ca spectacolul să nu pară prea searbăd, dovedindu-se a fi cu acest prilej un conferenţiar iscusit, care avea întotdeauna un amănunt nostim de spus. Faptul că prin asta înlătura tot mai mult

prăpastia dintre spectatori şi scenă, peste care aruncase deja o punte atunci cînd se luase la harţă cu pescarul cel chipeş, faptul că poftea pe scenă reprezentanţi de-ai publicului şi că şi el cobora treptele de lemn care legau scena de sală ca să se apropie şi mai mult de spectatori, toate acestea ţineau de stilul lui de lucru şi plăceau copiilor grozav. Nu ştiu în ce măsură faptul că iar s-a luat la harţă cu unii şi cu alţii din sală era ceva voit şi făcea parte din sistemul lui, deşi trebuie spus că era tot timpul serios şi supărăcios; în orice caz, publicul, cel puţin în elementele lui populare, credea desigur că aşa trebuie să fie.

După ce scrise ceva pe tablă şi acoperi cele scrise cu foaia de hîrtie, pofti pe scenă două persoane din sală ca să-l ajute la socotelile pe care avea să le facă. „Nu-i nici o greutate — adăugă el — chiar şi cei care nu-s prea tari în socoteli pot să facă asta.“ Ca de obicei, nu se înfăţişă nimeni şi Cipolla se feri să stăruiască pe lîngă feţele simandicoase din public. Se mulţumi şi de data asta tot cu cei din popor şi făcu semn către doi flăcăi zdraveni care stăteau în picioare în fundul sălii, îi chemă, le spuse să nu se sfiască şi că e chiar urît din partea lor să

stea aşa degeaba să caşte gura şi să nu dea o mînă de ajutor ; în sfîrşit, îi făcu să se urnească. Băieţii porniră tropăind prin mijlocul sălii, se urcară pe treptele scenei şi zîmbind stingheriţi se opriră în faţa tablei, în timp ce prietenii lor din fundul sălii strigau bravo. Cipolla mai glumi cu ei cîteva clipe, se minună cît sînt de zdraveni şi spuse că mîinile lor vînjoase sînt tocmai potrivite ca să aducă serviciile cerute ; apoi dădu unuia din ei creta şi îi spuse să scrie cifrele pe care au să le rostească cei din sală. Băiatul însă răspunse că nu ştie să scrie.

— *Non so scrivere,* [1] zise el cu o voce aspră.

Şi tovarăşul lui zise şi el :

— Nici eu nu ştiu.

Dumnezeu ştie dacă era adevărat ce spuneau, ori dacă voiau numai să rîdă de Cipolla. Acesta, departe de-a împărtăşi veselia pe care o stîrnise mărturisirea lor, era jignit şi supărat. Şedea picior peste picior pe un scaun de paie în mijlocul scenei şi fuma iar o ţigară ieftină, care acum i se părea desigur şi mai bună, fiindcă pînă să ajungă la scenă cei doi nătîngi mai sorbiseră un păhărel de coniac. Dădu iar drumul fumului printre dinţii rînjiţi, şi, scuturînd din picior, cu

[1] Nu ştiu să scriu.

o mutră dispreţuitoare, ca un om care în faţa unei privelişti scîrboase se retrage în el însuşi şi în demnitatea lui, se uită la cei doi veseli netrebnici, apoi, peste capetele spectatorilor, în gol.

— Scandalos, spuse el rece şi scrîşnit. Duceţi-vă la loc. Toată lumea ştie să scrie în Italia, măreţia Italiei nu lasă loc neştiinţei şi întunericului. E o glumă proastă ca în faţa acestei societăţi internaţionale să daţi prilej unei învinuiri care nu numai că vă înjoseşte pe voi, dar face de ruşine ţara întreagă. Dacă într-adevăr Tore di Venere e ultimul colţ de ţară în care s-a refugiat ignoranţa ştiinţelor elementare, atunci chiar îmi pare rău că am venit într-o localitate despre care de altfel ar fi trebuit să ştiu că în multe privinţe stă în urma Romei...

Aici îi tăie vorba flăcăul cu frizură nubiană şi haina pe umăr, a cărui poftă de harţă, după cum vedeam acum, se potolise numai în treacăt, şi care cu fruntea sus se înălţa să-şi apere cavalereşte oraşelul în care se născuse.

— Destul! spuse el tare. Nu vă mai bateţi joc de Torre. Noi toţi sîntem de aici şi n-o să răbdăm ca cineva să rîdă de oraşul nostru în faţa străinilor. Şi băieţii ăştia sînt prieteni cu noi. N-or fi ei cine ştie ce învăţaţi, dar sînt mai

de treabă decît alţii din sala asta, care se tot laudă cu Roma, măcar că n-au întemeiat-o ei.

Era straşnic. Hotărît, tînărul nu se lăsa cu una cu două. Era şi asta un fel de spectacol care stîrnea interes şi plăcere, deşi întîrzia tot mai mult intrarea în adevăratul program. Să asculţi un schimb de vorbe e întotdeauna interesant. Pe unii oameni asta chiar îi face să petreacă, şi faptul că nu se amestecă şi ei le dă o bucurie răutăcioasă ; alţii simt tulburare şi nelinişte şi pe aceştia eu îi pricep foarte bine, cu toate că atunci aveam impresia că toţi se înţelegeau oarecum între ei, şi că atît cei doi pachidermi analfabeţi cît şi Giovanotto cu haina pe umăr îi dădeau chiar o mînă de ajutor artistului, în tot acest spectacol. Copiii ascultau cu o plăcere straşnică. Nu pricepeau nimic, dar accentele îi ţineau încordaţi. Care va să zică asta era o reprezentaţie de scamatorie, de scamatorie italiană, în orice caz ? Totul li se părea într-adevăr frumos.

Cipolla se ridicase de pe scaun ; făcu doi paşi zvîcnind din şolduri şi se apropie de rampă.

— Ia uite ! zise el cu scrîşnită cordialitate. O veche cunoştinţă ! Un tînăr care ce are-n inimă are şi pe limbă ! (In italieneşte *sulla lin-*

guaccia, adică limbă încărcată, ceea ce stîrni rîs în sală.)

Apoi, întorcîndu-se către cei doi bădărani:

— Duceţi-vă, dragii mei. Cu voi am isprăvit, acuma am de vorbit cu dumnealui, *con questo torregiano di Venere,* cu acest apărător al Venerei, care desigur că dacă o apără are să capete o dulce recompensă...

— Ah, *non scherzamo!*[1] Să vorbim serios! strigă flăcăul.

Ochii îi scînteiau şi făcu o mişcare ca şi cum ar fi vrut să-şi lepede haina şi să treacă la o explicaţie foarte pe şleau.

Cipolla nu luă în tragic lucrurile. Spre deosebire de noi, care auzind asta ne-am uitat cu îngrijorare unul la altul, cavalerul avea de-a face cu un compatriot şi simţea sub picioare pămîntul patriei. Nu se tulbură de loc şi îşi păstră neclintită superioritatea. Zîmbi uitîndu-se la public şi, arătînd spectatorilor cu un semn din cap pe tînărul care se răţoia, îi luă de martori că acesta era numai un zurbagiu care nu făcea decît să-şi dovedească simplicitatea formei lui de viaţă. Apoi s-a întîmplat iarăşi ceva ciudat, ceva care a pus superioritatea lui într-o lumină

[1] Să nu glumim.

tulburătoare, iar avîntul războinic de pe scenă l-a preschimbat în caraghioslîc şi asta într-un chip umilitor şi cu totul de neînţeles.

Cipolla se apropie şi mai mult de băiat, privindu-l drept în ochi. Se scoborî chiar pe treptele care în partea aceea, la stînga noastră, duceau în sală şi se opri la mijlocul lor, aşa încît stînd puţin mai sus era acuma faţă în faţă cu zurbagiul. Cravaşa îi atîrna de braţ.

— N-ai poftă de glume, dragul meu, spuse el. Cred că n-ai poftă, pentru că oricine poate vedea că nu ţi-i bine. Chiar limba pe care ai scos-o şi care lasă de dorit în ce priveşte curăţenia arată o indispoziţie acută a tubului digestiv. Cineva care e în starea ta n-ar trebui să vie la un spectacol şi ştiu de altfel că şi tu te-ai gîndit că ar fi poate mai bine să te bagi în pat şi să te oblojeşti. N-ai făcut bine că ai băut azi după-amiază atîta vin de acela alb care e aşa de acru. Acuma te doare pîntecele că-ţi vine să te încovoi de durere. Incovoiază-te, nu te ruşina. Indoitura asta din şale aduce oarecare alinare în crampele stomacale.

In vreme ce rostea aceste vorbe răspicat şi liniştit şi parcă cu o gravă simpatie, ochii lui care erau aţintiţi în ochii băiatului păreau dea-

supra pungilor lor şi arzători şi veştezi totodată; erau nişte ochi foarte ciudaţi şi ne dădeam seama că nu numai mîndria îl făcea pe partenerul său să nu-şi poată desprinde ochii din ochii lui. De altfel, îndată pe faţa bronzată a acestuia n-a mai rămas nici urmă de semeţie. Se uita la cavaler cu gura căscată şi gura asta zîmbea, aşa căscată, cu stingherealâ şi nimicnicie.

— Îndoaie-te, spuse din nou Cipolla. Ce poţi să faci altceva? La asemenea colici trebuie să te îndoi. Doar n-ai să te împotriveşti unei mişcări reflexe numai pentru că-ţi spune cineva s-o faci.

Tînărul îşi ridică încetişor braţele şi în timp ce şi le încrucişă apăsîndu-şi cu ele pîntecele, se îndoi din şale mai întîi într-o parte, tot mai tare şi mai tare, apoi îşi răsuci picioarele şi îşi încovoie genunchii şi aproape că se ghemui jos ca năpădit de o cumplită durere. Cipolla îl lăsă aşa cîteva clipe, dădu o lovitură scurtă în aer cu cravaşa şi pe urmă se întoarse, zvîcnind din şolduri, la măsuţă şi bău coniac.

— *Il boit beaucoup,*[1] constată o doamnă la spatele nostru.

---

[1] Bea mult (în limba franceză în original).

Numai asta i se păruse ei curios? Nu ne puteam da bine seama de ceea ce gîndeau spectatorii despre toate acestea. Băiatul se ridică, zîmbind cam mînzeşte ca şi cum nici el n-ar fi ştiut tocmai bine ce i se întîmplase. Toţi urmăriseră cu încordare scena şi cînd s-a sfîrşit au aplaudat, strigînd: „Bravo, Cipolla!“ şi: „Bravo Giovanotto!“ De bună seamă că nu socoteau acest sfîrşit al certei dintre cei doi drept o înfrîngere personală a tînărului, ba chiar dimpotrivă, îl încurajau ca pe un actor care a jucat bine un rol urît. Şi într-adevăr, felul cum se răsucea de durere fusese foarte expresiv şi chiar parcă făcut anume pentru galerie; într-un cuvînt, jucase ca un actor. Nu sînt însă sigur în ce măsură purtarea celor din sală trebuia pusă pe socoteala unui tact pe care meridionalii îl au mai mult decît noi şi în ce măsură se întemeia pe o adevărată înţelegere a lucrurilor în adîncul lor.

Cavalerul, întremat, îşi aprinsese iar o ţigară. Putea acum să se apuce din nou de experienţa aritmetică. N-a fost greu să se găsească un tînăr în băncile din fund care să scrie pe tablă cifrele care aveau să fie dictate. Îl cunoşteam şi noi; de altfel toată reprezentaţia căpătase un

aer de intimitate, din pricină că cunoşteam pe mulţi dintre cei care erau de faţă. Tînărul era vînzătorul de la prăvălia de coloniale şi de legume de pe strada principală şi ne servise şi pe noi de multe ori foarte frumos. Mînuia creta cu îndemînare negustorească, în timp ce Cipolla, care se coborîse în sală şi umbla acum prin public zvîcnind din şolduri, strîngea numere cu două, cu trei şi cu patru cifre, cum voia fiecare, culegîndu-le de pe buzele celui întrebat, pentru ca să le spună la rîndul său vînzătorului, care le scria unele sub altele. Bineînţeles că asta mergea cu vorbă multă, cu haz şi cu digresiuni oratorice. Cum era de aşteptat, artistul dădea din cînd în cînd de cîte un străin care nu ştia să numere bine în italieneşte şi pe care el se străduia cu stăruitor cavalerism să-l înţeleagă, asta spre veselia politicoasă a băştinaşilor ; dar pe aceştia îi punea repede în încurcătură rugîndu-i să traducă cifre spuse în engleză sau în franceză. Unii spuseră numere care erau date însemnate din istoria Italiei. Cipolla le prindea îndată şi făcea în treacăt, în legătură cu ele, consideraţii patriotice. Cineva spuse „Zero !“ şi cavalerul, foarte jignit, aşa cum era la orice încercare de a-l lua peste picior, răs-

punse cu o privire piezişă că trebuiau numere de cel puţin două cifre şi atunci alt glumeţ rosti: „Zero zero“ — ceea ce stîrni rîsul pe care îl stîrneşte întotdeauna printre meridionali o aluzie la nevoile fireşti. Numai cavalerul se ţinu demn şi neînduplecat, deşi chiar el prilejuise această necuviinţă; totuşi, dînd din umeri, spuse vînzătorului să scrie şi asta.

După ce pe tablă se înşirară vreo cincisprezece numere de diferite lungimi, Cipolla rugă pe spectatori să facă adunarea. Cei tari la socoteli puteau s-o facă din cap, dar cine voia putea să facă adunarea cu creionul pe hîrtie. In timp ce lumea socotea, Cipolla şedea pe scaun lîngă tablă şi fuma rînjindu-şi dinţii încordat şi parcă umflîndu-se în pene, aşa cum şed gheboşii. Suma era gata. Cineva o spuse, altcineva o confirmă, rezultatul unui al treilea se deosebea puţin, cel al unui al patrulea era la fel cu al celor doi dintîi. Cipolla se sculă de pe scaun, îşi scutură nişte scrum de pe haină, ridică foaia de hîrtie de pe colţul de sus din dreapta al tablei şi arătă ce era scris dedesubt. Suma, care era de aproape un milion, era acolo. O scrisese de la început.

Uimire şi aplauze. Copiii erau copleşiţi. Voiau să ştie cum făcuse. Le-am spus că era o scamatorie, greu de făcut, că doar omul acesta era scamator. Acuma ştiau şi ei ce înseamnă un spectacol de scamatorie. Adineauri pe pescar îl apucaseră deodată crampele, acuma rezultatul adunării era gata scris pe tablă. Nici nu se putea ceva mai minunat. Vedeam cu îngrijorare că deşi le ardeau ochii de nesomn şi deşi era aproape zece şi jumătate, ar fi fost greu să-i luăm de acolo. Ar fi început să plîngă. Şi totuşi vedeam foarte bine că ghebosul acesta nu făcea nici o scamatorie, cel puţin în înţelesul de îndemînare, şi că tot ce făcea nu era pentru copii. Şi iar n-aş putea să spun cam ce gîndea publicul. Că numerele de adunat fuseseră „alese după placul fiecăruia" asta era cu totul îndoielnic. Poate că unul sau altul din cei întrebaţi va fi răspuns aşa cum voise, totuşi se putea vedea foarte bine că Cipolla îşi alesese oamenii şi că operaţia care avusese de rezultat suma scrisă mai dinainte pe tablă fusese condusă de voinţa lui. Oricum însă, chiar dacă toate acestea lăsau mai puţin loc admiraţiei, în schimb puterea lui de-a face din minte socoteli complicate era într-adevăr de admirat. Cît despre pa-

triotismul lui şi demnitatea lui supărăcioasă, compatrioţii cavalerului gîndeau desigur că asta era ceva firesc şi de haz ; străinilor însă li se părea cam înăbuşitor.

De altfel, chiar şi Cipolla avea grijă ca firea adîncă a meşteşugurilor lui să nu rămînă ascunsă celor care ştiau despre ce e vorba, bineînţeles asta fără ca să se rostească în această privinţă vreun nume sau vreun termen anumit. Vorbea despre asta, fiindcă vorbea tot timpul, dar numai cu expresii nelămurite, pretenţioase şi cu aer de reclamă. A mai făcut cîteva experienţe la fel cu cea dintîi, de data asta cu socoteli mai încîlcite, trecînd şi la celelalte operaţii fundamentale ale aritmeticii, socoteli pe care apoi le simplifica foarte mult ca să arate cum fuseseră făcute. Scria pe tablă sub foaia de hîrtie numere şi îndemna apoi pe spectatori să „ghicească" ce anume scrisese. Asta izbutea aproape întotdeauna. Cineva spuse că voise să spuie alt număr, dar chiar în clipa aceea cravaşa cavalerului a şuierat în faţa lui prin aer şi atunci a dat drumul tocmai numărului care pe urmă s-a găsit scris pe tablă. Cipolla rîdea din umeri. Se prefăcea că admiră iscusinţa celor care ghiceau ; aceste complimente însă aveau în ele

ceva ironic şi umilitor şi nu cred că plăceau persoanelor către care se îndreptau, deşi acestea zîmbeau şi puteau să treacă pe seama lor o parte din aplauze. Totodată nu aveam nici impresia că artistul era drag publicului. Se simţea oarecare antipatie şi oarecare împotrivire faţă de el. Dar, fără să mai vorbim de politeţea care ţine în frîu asemenea sentimente, puterea şi siguranţa cu care lucra Cipolla uimeau lumea şi chiar şi cravaşa făcea, cred eu, ca împotrivirea să nu iasă de loc la iveală.

De la experienţele cu numere a trecut la experienţe cu cărţi de joc. A scos din buzunar două pachete de cărţi şi atîta aş mai putea să spun că experienţa principală pe care a făcut-o era aşa : A scos dintr-un pachet, fără să se uite, trei cărţi pe care le-a băgat în buzunarul dinăuntru al redingotei ; a chemat apoi pe cineva din sală şi l-a pus să scoată din celălalt pachet trei cărţi care erau tocmai acelea pe care le băgase în buzunar. A făcut experienţa de mai multe ori, n-a reuşit de fiecare dată în întregime ; uneori ieşeau numai două cărţi la fel cu cele din buzunar, dar de cele mai multe ori Cipolla triumfa, tustrele cărţile se potriveau şi el mulţumea uşurel din cap aplauzelor, care, de

voie de nevoie, erau hărăzite forţelor pe care le stăpînea. Un domn tînăr din banca întîia, la dreapta noastră, un italian cu profil semeţ, s-a ridicat şi a spus că el vrea să aleagă cu deplină libertate de spirit şi să se împotrivească oricărei influenţe. Care crede Cipolla că va fi rezultatul în asemenea condiţii?

— Cu asta — răspunse cavalerul — lucrul meu va fi puţin mai greu. Dar împotrivirea dumneavoastră nu va putea să schimbe rezultatul. Libertatea există şi există şi voinţa; însă libertatea voinţei nu există, pentru că o voinţă care se bizuie pe libertatea ei nimereşte în gol. Sînteţi liber să scoateţi sau să nu scoateţi o carte. Dar dacă scoateţi una o veţi scoate pe aceea care trebuie — şi asta cu atît mai sigur cu cît veţi încerca să lucraţi cu mai multă împotrivire.

Trebuie mărturisit că nu şi-ar fi putut alege vorbe mai nimerite ca să tulbure spiritele. Domnul cel cu împotrivirea şovăi nervos înainte de-a trage o carte. Scoase una şi vru imediat să vadă dacă era printre cele din buzunar.

— De ce? se miră Cipolla. De ce să facem lucrurile pe jumătate?

Cum însă celălalt stăruia cu înverşunare, scamatorul spuse: „*E servito*“ [1] cu un gest neobişnuit la el, ca de lacheu, şi fără să se uite arătă cele trei cărţi răsfirate în evantaliu. Cartea din stînga era aceea care fusese scoasă.

Apărătorul libertăţii se aşeză la locul lui, mînios, în aplauzele sălii. In ce măsură Cipolla îşi sprijinea însuşirile lui înnăscute cu tertipuri de prestidigitator numai dracul poate să ştie. De buhă seamă că era şi una şi alta. Fapt este că ceea ce făcea el dezlănţuia curiozitatea şi dădea plăcerea de-a fi de faţă la un spectacol nemaipomenit, în care ieşea la iveală o măiestrie profesională de netăgăduit. „*Lavora bene!*“ [1] Vorba asta o auzeam mereu în preajma noastră şi asta însemna izbînda justiţiei obiective asupra antipatiei şi a răzvrătirii ascunse.

După ultimele lui succese, fragmentare, dar tocmai prin asta şi mai impresionante, Cipolla se întremase iar cu un coniac. Intr-adevăr „bea mult“ şi asta nu era tocmai frumos. Dar se vede că avea nevoie de rachiu şi de tutun ca să-şi păstreze şi să-şi împrospăteze puterea de încordare a spiritului de care, după cum spusese chiar

[1] Sînteţi servit.
[2] Lucrează bine.

el, avea nevoie în multe privinţe. Şi într-adevăr, arăta uneori foarte prost, cu ochii în fundul capului şi ostenit. Păhărelul îndrepta întotdeauna cumpăna şi Cipolla începea iar să vorbească vioi şi cu ifos, în vreme ce fumul îi ţîşnea cenuşiu din plămîni. Ştiu sigur că după experienţa cu cărţile de joc a trecut la jocurile acelea de societate care se întemeiază pe însuşirile supra sau subraţionale ale firii umane, pe intuiţie şi comunicare „magnetică", într-un cuvînt pe o formă inferioară de revelaţie. Numai şirul amănunţit al experienţelor nu-l mai ştiu. De altfel nici nu vreau să vă plictisesc cu descrierea acestora. Toată lumea le cunoaşte, toată lumea a luat parte măcar o dată la găsirea unor obiecte ascunse, la îndeplinirea unor acţiuni legate între ele şi a căror conducere se înfăptuieşte pe căi necunoscute, de la organism la organism. La o asemenea privelişte toată lumea, dînd din cap cu un uşor dispreţ dar şi cu curiozitate, a aruncat o privire în noianul echivoc, tulbure şi încîlcit al lucrurilor oculte care întotdeauna îndeamnă pe cel care le cercetează să le amestece în chip jignitor cu înşelătoria şi cu măsluiala, fără ca totuşi acest adaos să ştirbească partea de adevăr pe care o cuprinde acest ciudat amalgam.

Atîta numai pot să spun că atunci cînd un Cipolla e regizorul şi actorul principal al misteriosului joc, toate aceste caractere se accentuează şi impresia pe care şi unele şi altele o dau capătă mai multă adîncime. Cipolla şedea cu spatele la public în fundul scenei şi fuma, în timp ce în sală se puneau la cale în taină lucruri pe care el trebuia să le îndeplinească şi spectatorii îşi treceau din mînă în mînă vreun obiect pe care el trebuia apoi să-l scoată de unde fusese ascuns şi să-l ducă într-un anumit loc. Pe urmă a început spectacolul tipic în asemenea ocazii. Cipolla, cu capul pe spate şi cu o mînă întinsă umbla în zig-zag prin sală ; cu cealaltă mînă ţinea pe unul dintre spectatori care trebuia să-l urmeze supus cu trupul, dar care cu gîndul trebuia să fie mereu aţintit la ceea ce fusese pus la cale fără ştirea lui Cipolla ; acesta cîteodată se repezea ca mînat de un imbold puternic ; alteori se oprea parcă ascultînd ceva ; era o dibuire care uneori dădea greş, dar repede se îndrepta pe drumul cel bun. Rolurile păreau că s-au schimbat între ele, curentul mergea acuma tocmai dimpotrivă şi artistul, care vorbea într-una, arăta în chip stăruitor acest lucru. Partea care pricepea îndemnurile şi le înfăptuia, a

cărei voinţă era curmată şi care îndeplinea o voinţă colectivă, mută şi latentă în aer, partea aceasta era acuma el care mai înainte voise şi poruncise. Cipolla spunea că asta-i acelaşi lucru. Zicea că aptitudinea de-a te desface din tine însuţi ca să ajungi o unealtă şi să asculţi de voinţa altuia în chip necondiţionat şi total este numai cealaltă faţă a aptitudinii de-a voi şi de-a porunci ; este aceeaşi însuşire ; porunca şi supunerea alcătuiesc împreună un singur principiu, o unitate de nedezlegat. Cine ştie să se supună ştie şi să poruncească, şi dimpotrivă. Fiecare din aceste idei este cuprinsă în cealaltă, aşa cum poporul şi conducătorul sînt cuprinşi unul în celălalt ; întotdeauna însă munca trudnică şi istovitoare a înfăptuirii o face numai conducătorul, întreprinzătorul, omul în care voinţa se preface în ascultare şi ascultarea în voinţă, în care iau naştere şi una şi cealaltă şi care deci săvîrşesc un lucru foarte greu. Cipolla repeta mereu în chip stăruitor că lucrul pe care-l face el este nemaipomenit de greu, asta de bună seamă ca să explice de ce avea atîta nevoie de întăritoare şi de ce se întorcea aşa de des la păhărel.

Umbla încoace şi încolo cu o privire de vizionar, condus şi purtat de tainica voinţă colectivă. A scos un ac de păr cu nestemate din pantoful unei englezoaice unde fusese ascuns şi l-a dus după o clipă de gîndire la o altă doamnă — era tocmai signora Angiolieri — şi i l-a dat punînd un genunchi în pămînt şi rostind nişte vorbe care se vedea că erau gîndite mai dinainte şi, cu toate că uşor de înţeles, totuşi nu tocmai potrivite.

— Vă fac cadoul acesta drept dovadă a veneraţiunii mele, spuse el. Parcă era ceva răutăcios în asprimea acestei condiţii; şi deodată s-a deschis o prăpastie între dorinţa de-a vedea săvîrşindu-se fapte miraculoase şi dorinţa ca omul acesta îngîmfat să sufere o înfrîngere. Ciudat era cum Cipolla, în genunchi în faţa doamnei Angiolieri, stăruia cu vorbe ispititoare să i se recunoască însărcinarea ce-i fusese dată. Trebuie să spun ceva, vorbi el, şi simt în chip adînc ceea ce am de spus. Simt însă totodată că dacă mi-aş rosti gîndurile, ar părea neadevărate. Să nu cumva să-mi veniţi în ajutor făcîndu-mi semn fără să vreţi, strigă el deodată — deşi sau tocmai din pricină că asta şi nădăj-

duia, fără îndoială... *Pensez très fort !*[1] spuse el deodată într-o franceză stricată şi îndată fraza de adineauri izbucni de pe buzele lui în italieneşte, însă în aşa fel că lăsă să alunece substantivul de la urmă în limba înrudită pe care se vedea că n-o stăpîneşte bine şi rosti în loc de *„venerazione"* *„vénèration"* cu o nazalizare imposibilă ; a fost un succes numai în parte dar care, după isprăvile de adineauri, găsirea acului, înmînarea lui signorei Angiolieri şi căderea în genunchi, a avut aproape un efect mai mare decît izbînda fără cusur pe care o dobîndise şi a stîrnit aplauze puternice.

Cipolla se ridică ştergîndu-şi fruntea de sudoare. Înţelegeţi că istoria cu acul este numai un exemplu pe care-l dau de felul cum lucra el şi pentru că mi-a rămas mai bine în minte. A mai făcut şi alte experienţe, care au durat o bună bucată de vreme şi care aveau la temelie acelaşi principiu, dar exprimat în forme felurite, cu improvizaţii de acelaşi soi, la care îi dădea ajutor şi contactul lui necontenit cu publicul. Mai ales persoana gazdei noastre îl inspira ; i-a ghicit chiar tot felul de lucruri, în chip într-adevăr uimitor.

---

[1] Concentraţi-vă gîndurile.

— Nu pot să trec cu vederea, signora — îi spuse el — că aveţi ceva cu totul deosebit, ceva de mare cinste. Cine ştie să vadă zăreşte în jurul frumoasei dumneavoastră frunţi o strălucire care, dacă nu mă înşel, odinioară a fost mai puternică decît acuma, o strălucire care păleşte, încetul cu încetul... Nu! nici o vorbă! Să nu-mi daţi nici un indiciu! Şedeţi lîngă soţul dumneavoastră — aşa este? se întoarse el către tăcutul domn Angiolieri. Sînteţi soţul doamnei şi fericirea dumneavoastră este desăvîrşită. In această fericire însă se înalţă amintiri... amintiri princiare...trecutul, signora, mi se pare că joacă în viaţa dumneavoastră de astăzi un rol însemnat. Aţi cunoscut un rege... n-aţi întîlnit cîndva un rege pe drumul vieţii dumneavoastră?

— Nu, nu, spuse în şoaptă împărţitoarea supei noastre zilnice şi ochii ei negri cu reflexe de aur sticliră în paloarea nobilă a feţei.

— Nu? Aşa e, nu un rege, am vorbit oarecum necioplit, tulbure. Nu un rege şi nici un prinţ — şi totuşi un prinţ, un rege al unor ţinuturi mai înalte. Aţi stat odinioară în preajma unui mare artist... Vreţi să mă contraziceţi, dar nu puteţi să mă contraziceţi cu totul, doar numai pe jumătate. A fost o *artistă,* o artistă mare,

vestită în lumea întreagă, de-a cărei prietenie v-aţi bucurat în frageda dumneavoastră tinereţe şi a cărei amintire sfîntă acoperă şi transfigurează toată viaţa dumneavoastră... Numele? E nevoie oare să vă spun numele a cărui glorie de multă vreme e legat de acela al patriei şi care e nemuritor? Eleonora Duse, încheie el domol şi solemn.

Doamna Angiolieri dădu din cap copleşită. Aplauzele care izbucniră parcă ar fi fost o manifestaţie naţională. Aproape toţi cei din sală ştiau de trecutul faimos al doamnei Angiolieri şi puteau deci să preţuiască cum se cuvine intuiţia cavalerului, în primul rînd oaspeţii vilei „Eleonora". Mai rămînea întrebarea în ce măsură el ştiuse mai dinainte toate acestea şi dacă nu cumva le-o fi aflat cînd sosise în Torre şi o fi întrebat ba de una, ba de alta, aşa cum cerea meseria lui... Dar n-am nici un motiv să pun la îndoială în chip raţionalist nişte însuşiri care i-au fost fatale chiar sub ochii noştri...

A urmat acum o pauză şi artistul nostru s-a retras în culise. Mărturisesc că aproape chiar de cînd am început să povestesc m-am temut de acest punct al istorisirii. De multe ori să citeşti gîndurile oamenilor nu e greu, iar aici e chiar

foarte ușor. Negreșit că mă veți întreba de ce n-am plecat atunci — și mă văd nevoit să vă rămîn dator cu răspunsul. Nu pricep și nici nu știu ce să spun. Trebuie să fi fost unsprezece trecute, desigur că era chiar mai tîrziu decît atîta : copiii adormiseră. Experiențele de la urmă îi plictisiseră și natura își cerea dreptul ei. Dormeau pe genunchii noștri, fetița pe ai mei, băiețelul pe ai mamei. Pe de o parte era bine, pe de alta însă asta era un motiv mai mult să ne fie milă de dînșii și să-i ducem la culcare. Vă încredințez că am vrut să facem asta, am vrut cu tot dinadinsul. I-am trezit și le-am spus că acuma neapărat e vremea să ne ducem acasă. Dar împotrivirea lor a început chiar în clipa cînd au deschis ochii și știți doar și dumneavoastră că e greu să biruiești neplăcerea pe care o simt copiii cînd e vorba să plece de la un spectacol înainte de sfîrșit. Protestau spunînd că le plăcea grozav scamatorul, că nu puteam să știm ce are să mai vie, că să așteptăm măcar să vedem cu ce are să înceapă iar, că pînă atunci au să mai doarmă ei o leacă, dar numai să nu se întoarcă de pe acuma acasă și să se culce, iar minunățiile de aici să continue fără dînșii !

Am primit să mai rămînem, dar numai deocamdată, doar cîteva clipe. Sigur că acest lucru nu-i de iertat, dar şi de explicat e aproape tot atît de greu. Ne-am închipuit oare că o dată ce-am făcut greşeala şi-am adus copiii trebuia să stăm pînă la sfîrşit? Asta nu-i de ajuns. Ne plăcea şi nouă să mai rămînem? Da şi nu; sentimentele noastre faţă de „cavaliere" Cipolla erau foarte amestecate, dar aceste sentimente erau, dacă nu mă înşel, ale întregii săli şi totuşi nimeni nu pleca. Eram oare sub puterea unei fascinaţii care pornea de la omul acesta ce-şi cîştiga pîinea într-un chip aşa de ciudat, fascinaţie care exista în afara oricărei scamatorii şi ne amorţea voinţa? Tot aşa de bine se poate spune că era la mijloc numai curiozitatea. Toţi voiau să ştie în ce fel are să se desfăşoare un spectacol care începuse aşa cum începuse şi, pe lîngă asta, chiar Cipolla înainte de-a pleca dăduse să se înţeleagă că nu-şi golise sacul şi că aveau să vină lucruri şi mai straşnice.

Dar nu era asta, sau asta nu era tot. Mai nimerit ar fi ca la întrebarea de ce n-am plecat atunci să răspundem cu altă întrebare — şi anume de ce nu plecasem mai demult din Torre? După părerea mea asta-i una şi aceeaşi între-

bare şi ca să ies din încurcătură aş putea pur şi simplu să spun că am şi răspuns la ea. Aici se întîmpla acelaşi lucru ciudat şi interesant şi tot aşa de neplăcut, de supărător şi de apăsător, care ne întîmpinase mereu de cînd venisem la Torre, ba chiar într-o măsură şi mai mare: în sala asta se adunaseră parcă toate lucrurile ciudate, tulburătoare şi interesante, care copleşiseră şederea noastră aici. Omul acesta pe care-l aşteptam acum să se întoarcă ni se părea că întruchipează în el toate acestea; şi o dată ce nu plecasem cu totul ar fi fost nelogic să plecăm acuma, ca să zic aşa, numai în parte. Luaţi asta dacă vreţi drept o explicaţie a faptului că am rămas pe loc. O explicaţie mai bună nu pot să dau...

Pauza care trebuia să fie de zece minute a durat aproape douăzeci. Copiii, treji acuma şi încîntaţi că i-am lăsat să mai stea, au petrecut bine şi în timpul pauzei. Au luat din nou legăturile cu sfera populară, cu Antonio, cu Guiscardo, cu omul care închiria bărcile. Cu mîinile pîlnie la gură strigau către pescari urări pe care le învăţaseră de la noi: „Mîine să vă fie plin năvodul!" „Să prindeţi o mulţime de peşti!" Strigau pe Mario, chelnerul de la *„Exquisito"*:

„Mario, *una cioccolata e biscotti!*" [1] Şi Mario de data asta i-a auzit şi le-a răspuns zîmbind: „*Subito!*" [2] Mai tîrziu am avut prilejul să ne-aducem aminte de zîmbetul acesta prietenesc, cam distrat parcă şi cam melancolic.

Pauza a trecut, a răsunat gongul, publicul s-a adunat iar în sală şi copiii s-au aşezat cuminţi la locurile lor, atenţi şi cu mîinile pe genunchi. Scena rămăsese deschisă. Cipolla a intrat zvîcnind din şolduri şi a început îndată a doua serie de experienţe, vorbind ca un conferenţiar.

Şi acum trebuie să vă spun că acest ghebos plin de ifose era cel mai straşnic hipnotizator pe care l-am văzut vreodată. Dacă aruncase cu praf în ochii oficialităţii în ce priveşte natura reprezentaţiilor lui şi se dăduse drept scamator, făcuse asta desigur numai ca să ocolească anumite dispoziţii poliţieneşti care opresc exercitarea profesională a acestor însuşiri. Poate că ascunderea asta de formă este un obicei al ţării şi totul este de fapt tolerat sau pe jumătate tolerat. Oricum ar fi, scamatorul chiar de la început dăduse să se înţeleagă care este adevărata fire a isprăvilor lui şi acum a doua parte a progra-

[1] Mario, o ciocolată şi pişcoturi.
[2] Imediat.

mului său era pe față și în întregime alcătuită din experiențe menite să arate cum voința se poate sustrage sau cum se poate impune, deși, în vorbă, el păstra aparența că totul ar fi scamatorie. Intr-un șir de experiențe ciudate, tulburătoare, uimitoare, care pe la miezul nopții erau încă în toiul lor, am putut să vedem toate fenomenele, de la cele imperceptibile pînă la cele uluitoare, pe care le oferă acest domeniu firesc, dar misterios ; la amănuntele caraghioase publicul aplauda, rîdea, dădea din cap, se bătea cu palmele peste genunchi ; spectatorii, hotărît, erau sub influența unei personalități puternice și sigure de ea însăși ; și totuși, mi se pare mie că toți aveau și un sentiment de împotrivire față de umilința pe care le-o dădeau triumfurile lui Cipolla.

Două lucruri jucau un rol de frunte în aceste triumfuri : păhărelul întăritor și cravașa cu mînerul în chip de gheară. Păhărelul îi întărea mereu demonica putere care, altfel, ar fi fost amenințată să se stingă ; asta ar fi putut să-l facă omenește simpatic dacă n-ar fi fost celălalt lucru, acel umilitor simbol al stăpînirii sale, cravașa aceea care șuiera prin aer, sub care ne îngrămădea îngîmfarea lui și a cărei colaborare

nu stîrnea simţiri mai blajine decît acelea ale unei subjugări însoţite de uimire şi de împotrivire. Avea el nevoie de asta ? Ne mai cerea oare compătimire ? Voia să aibă totul ? Mi s-a întipărit în minte o vorbă de-a lui, care mă făcea să bănuiesc acest lucru. A spus-o atunci cînd, la apogeul experienţelor lui, adusese în stare de catalepsie pe un tînăr care i se pusese la dispoziţie şi care încă de la început se dovedise a fi un subiect foarte sensibil faţă de asemenea influenţe ; somnul cataleptic era atît de puternic, încît nu numai că cel adormit şedea cu ceafa pe speteaza unui scaun şi cu picioarele pe speteaza altuia, dar Cipolla s-a aşezat pe el fără ca trupul să se îndoaie, rămînînd ţeapăn şi tare ca o scîndură. Privelişlea ghebosului în redingotă de gală şezînd pe trupul încremenit era nemaipomenită şi înfiorătoare ; publicul, închipuindu-şi că jertfa acestei ştiinţifice distracţii suferă, arăta milă. *„Poveretto" !* „Sărăcuţul !" strigară cîteva glasuri înduioşate.

— *Poveretto,* îi îngînă cu ironie amară Cipolla. Nu lui trebuie să-i spuneţi aşa, domnilor ! *Sono io il poveretto !* Eu sufăr toate.

Am înghiţit lecţia. Fie şi aşa, poate că într-adevăr el îndura toate greutăţile spectacolului

şi poate că luase asupra lui şi durerile de pîntece care-l făcuseră pe Giovanotto să se strîmbe. Dar aparenţa era tocmai dimpotrivă şi nu eşti îndreptăţit de loc să spui *poveretto* cuiva care suferă pentru umilinţa altora.

Am luat-o înainte şi am lăsat cu totul deoparte ordinea în care au fost făcute experienţele. Mi-i plin capul şi acuma de isprăvile cavalerului, atîta numai că nu le mai ştiu şirul şi de altfel asta nici nu are vreo însemnătate. Ştiu însă că isprăvile cele mari şi amănunţite care au stîrnit cele mai multe aplauze mi-au făcut mai puţină impresie decît altele, mai repezi şi mai mărunte. Fenomenul tînărului folosit în chip de bancă mi-a venit în minte numai din cauza mustrării pe care ne-a făcut-o Cipolla cu acest prilej. Faptul însă că unei doamne mai în vîrstă, adormită pe un scaun de paie, Cipolla i-a insuflat iluzia că face o călătorie în India şi că ea a povestit în transă aventurile ei pe uscat şi pe apă, m-a preocupat mult mai puţin şi nu mi s-a părut aşa de grozav cum mi s-a părut, îndată după pauză, faptul că un domn spătos şi înalt, milităros la înfăţişare, nu şi-a mai putut ridica braţul numai fiindcă ghebosul i-a spus că n-are să-l mai poată ridica şi, spunînd asta, a

lovit aerul cu cravaşa. Văd şi acuma faţa acelui mustăcios şi zdravăn *colonello* zîmbitor, dar strîngînd din dinţi în timp ce se străduia să-şi capete din nou libertatea mişcărilor. Ce fenomen ciudat! Se vedea că vrea, dar nu poate. Probabil însă că nu putea să voiască şi probabil că era aici aceeaşi înăbuşire a voinţei în ea însăşi care amorţea libertatea şi pe care îmblînzitorul nostru o prezisese ironic adineauri domnului de la Roma.

Incă şi mai puţin pot să uit scena cu doamna Angiolieri, de un comic fantastic şi tulburător. Cavalerul desigur că observase chiar de la cea dintîi privire prin sală eterica lipsă de împotrivire a doamnei Angiolieri faţă de puterea lui. A smuls-o de pe scaun literalmente printr-o pură vrajă, a scos-o din rîndul ei spunînd totodată, pentru a lumina şi mai bine experienţa, domnului Angiolieri s-o strige pe nume pe soţia lui ca să arunce oarecum în balanţă greutatea existenţei şi a drepturilor lui şi pentru ca glasul soţului să ţină treaz în sufletul soţiei tot ce ar fi putut să-i apere virtutea împotriva duhurilor rele. Dar a fost degeaba! Cipolla, la o oarecare depărtare de cei doi soţi, a şuierat scurt cu cravaşa şi îndată gazda noastră a tresărit tare şi

şi-a întors faţa spre dînsul. „Sofronia!“ a strigat atunci domnul Angiolieri (nu ştiusem că pe doamna Angiolieri o chema Sofronia) şi avea dreptate să strige, fiindcă vedeam cu toţii că se pregătea o primejdie: chipul soţiei lui a rămas îndreptat cu neclintire către afurisitul de cavaler. Acesta, cu cravaşa atîrnată de braţ, mergînd de-a-ndaratelea, şi-a întins către jertfa lui mîinile şi a început să-şi mişte degetele lungi şi galbene ca şi cum i-ar fi făcut semn să vină şi ar fi tras-o înspre el. Doamna Angiolieri, cu chipul acoperit de o sclipitoare paliditate, s-a sculat de pe scaun, s-a întors către acel care vrăjea şi a început să meargă înspre dînsul, parcă plutind. Privelişte spectrală şi funestă! Cu o privire de lunatic, cu braţele ţapene, cu mîinile ei frumoase uşor ridicate de la încheieturi şi parcă cu picioarele lipite unul de altul, s-a ridicat încet de la locul ei şi s-a strecurat către cel care o chema...

— Strigaţi-o, vă rog, strigaţi-o! spuse el.

Şi domnul Angiolieri strigă cu glas slab: Sofronia! A strigat-o aşa de mai multe ori, şi văzînd că nevastă-sa se îndepărta tot mai tare de el şi-a pus o mînă pîlnie la gură, în timp ce cu cealaltă făcea semn. Dar biata voce a dragostei

şi a datoriei se lovea fără putere de spetele celei pierdute şi doamna Angiolieri plutind lunatic, ameţită şi fără să audă nimic, înainta alunecînd prin mijlocul sălii, către uşa de ieşire de unde îi făcea semn ghebosul. Aveai hotărît impresia că dacă acesta ar fi vrut, ea l-ar fi urmat pînă la capătul lumii.

— *Accidente!*[1] strigă domnul Angiolieri speriat de-a binelea cînd văzu că a ajuns la uşa sălii şi se repezi după dînsa. Dar chiar în aceeaşi clipă, cavalerul lepădă oarecum cununa victoriei şi curmă totul.

— Destul, signora, vă mulţumesc, spuse el; oferi braţul cu teatral cavalerism doamnei Angiolieri, căzută parcă din nouri, şi o duse înapoi la soţul ei.

— Domnul meu — spuse el — iată-vă soţia. V-o dau iarăşi în mîinile dumneavoastră, neatinsă, o dată cu toate urările mele. Păziţi din toate puterile bărbăţiei dumneavoastră o comoară care este numai a dumneavoastră şi acuma fiţi şi cu mai mare băgare de seamă gîndindu-vă că există puteri care sînt mai tari decît raţiunea şi decît virtutea şi care numai rareori sînt însoţite de mărinimie şi abnegaţie.

[1] Ei, al dracului!

Bietul domnul Angiolieri, tăcut şi chel! Nu prea îţi făcea impresia, cînd te uitai la el, că ar fi putut să-şi apere fericirea chiar şi de nişte puteri mai puţin drăceşti decît acestea, care pe lîngă că erau cumplite mai erau şi batjocoritoare. Cavalerul, grav şi fudul, se întoarse iar pe scenă, însoţit de aplauzele pe care elocvenţa lui le făcuse să sporească. Cred că nu mă înşel dacă spun că prin această izbîndă autoritatea lui crescuse atît de tare, încît ar fi putut să-i facă pe spectatori să şi danseze — da, să şi danseze. Chiar aşa a şi fost. Pentru ca să se întîmple asta a trebuit desigur o anumită degenerescenţă, o anumită tulburare a spiritelor la vremea aceasta tîrzie de noapte, o destrămare ca la beţie a rezistenţei critice care pînă acuma se arătase de bine de rău faţă de influenţa omului aceluia neplăcut. Desigur că el avusese mult de luptat pînă să-şi desăvîrşească dominaţia, mai ales cu împotrivirea domnului aceluia din Roma, care cu cerbicia lui morală ar fi pus această dominaţie în primejdie. Dar cavalerul ştia să înfrunte asemenea primejdii şi să-şi aleagă, cu iscusinţă, punctul celei mai slabe rezistenţe drept ţintă a atacurilor sale. De aceea a stîrnit frenezia dansului mai întîi în tînărul

care își pierdea ușor cunoștința și pe care puțin mai înainte îl adusese în stare de rigiditate. Tînărul acesta, cînd Cipolla se uita la el, tresărea ca fulgerat, își repezea pieptul înainte și cu mîinile lipite de cusătura pantalonilor cădea într-un fel de somnambulism milităresc și îți dădeai seama îndată că era gata să săvîrșească orice neghiobie care i s-ar fi poruncit. Această supunere îi plăcea se vede și își pierdea bucuros puțina personalitate pe care o avea, pentru că mereu se oferea să fie obiect de experiență și socotea probabil că e o cinste să arate cît de repede se depersonalizează și își pierde voința. Și acuma la fel s-a urcat pe scenă și doar o lovitură de cravașă în aer a fost de ajuns ca să înceapă, la îndemnul cavalerului, să danseze un „step" și, ca în extaz, cu ochii închiși și legănîndu-și capul, să-și arunce în toate părțile picioarele lui firave.

Asta plăcea se vede tuturora și n-a trecut mult și alte două persoane, un tînăr mai sărăcăcios și altul mai bine îmbrăcat, au început să danseze unul de o parte și altul de cealaltă. Domnul de la Roma s-a ridicat și a întrebat, cu înfruntare în glas, dacă Cipolla se crede în stare

să-l facă şi pe el să danseze, chiar dacă nu vrea.

— Chiar dacă nu vreţi! răspunse Cipolla cu un ton pe care nu-l uit nici acuma.

Vorbele acestea: *„Anche se non vuole"* îmi sună şi acuma în urechi. Şi lupta a început. Cipolla, după ce a sorbit un păhărel şi şi-a aprins o ţigară, l-a pus pe domnul din Roma să stea în mijlocul sălii pe cărarea dintre scaune cu faţa către uşa de ieşire din fundul sălii: el, la oarecare depărtare în spatele lui a dat o dată cu cravaşa în aer şi a spus poruncitor: *„Balla!"*[1] Adversarul lui nici nu s-a mişcat. *„Balla!"* a repetat cu hotărîre cavalerul şi a plesnit din degete. Vedeam cum tînărul îşi înfunda gîtul în guler şi în acelaşi timp ridica uşor o mînă în sus şi un picior îi zvîcnea. Semnele acestea ale unei spasmodice ispite care uneori sporea şi alteori iar se domolea au durat cîtăva vreme. Toţi îşi dădeau seama că aici trebuia învinsă o împotrivire dinainte chibzuită, o înverşunare eroică. Acest viteaz voia să apere onoarea speciei umane, zvîcnea, dar nu dansa, şi încercarea a ţinut atît de mult, încît cavalerul s-a văzut nevoit să-şi împartă atenţia; din

[1] Dansează.

cînd în cînd se întorcea spre cei care ţopăiau pe scenă şi şuiera cu cravaşa către ei ca să-i ţină în frîu şi totodată spunea publicului că dansatorii nu vor simţi după aceea nici o oboseală, oricît de mult ar dansa, fiindcă de fapt nu ei ci el dansează. Pe urmă îşi înfigea din nou privirea în ceafa domnului din Roma, ca să ia cu asalt fortăreaţa de voinţă care înfrunta puterea lui dominatoare.

Vedeam cum fortăreaţa asta se clătina sub loviturile lui necontenite şi strigătele lui îndelung repetate — vedeam asta cu un interes obiectiv care nu era lipsit totuşi de oarecare elemente afective, de părere de rău şi de o crudă satisfacţie. După cît înţelegeam eu, acest domn era învins de negativitatea poziţiei lui de luptă. De bună seamă că nu poţi să trăieşti sufleteşte fără să vrei ceva. A nu voi să faci un lucru nu poate fi un conţinut durabil de viaţă. A nu voi şi a nu mai voi în general, dar a face totuşi ceea ce se cere, acestea sînt fenomene poate prea apropiate între ele ca să nu pună în încurcătură ideea de libertate însăşi — şi în acest sens se îndreptau şi cuvintele convingătoare pe care cavalerul le împletea cu loviturile cravaşei şi cu poruncile, amestecînd in-

fluenţe care alcătuiau secretul lui cu altele, tulburător psihologice.

— *Balla!* spunea el. Cine-ar fi în stare să se chinuiască în halul acesta? Asta spui tu că e libertate — siluirea asta a propriului tău eu? *Una ballatina!*[1] Nu vezi că te furnică în mîini şi în picioare? Ce bine ar fi dacă le-ai lăsa să facă ce vor! Uite că ai şi început să dansezi! Nu mai este nici o împotrivire — începe chiar să fie o plăcere!

Aşa şi era. Zvîcnelile şi smuciturile în trupul „rezistentului" se făceau tot mai puternice. A început să dea din mîini, din picioare şi deodată toate încheieturile i s-au destins, şi-a dat drumul şi a pornit să danseze, şi cavalerul l-a mînat şi pe el pe scenă, alături de celelalte marionete. Îi vedeam acuma bine faţa. Zîmbea larg, cu ochii pe jumătate închişi, în timp ce se „bucura". Simţeai chiar un fel de mîngîiere cînd vedeai că acum se simţea mai bine decît adineauri cînd făcea pe mîndrul...

„Cazul" lui se poate spune că a făcut epocă. Cu el s-a spart gheaţa şi triumful lui Cipolla a ajuns la culme; varga vrăjită a zînei Circe, cravaşa aceea şuierătoare cu mînerul ca o gheară.

[1] Un pas de dans.

domnea în chip absolut. La vremea la care am ajuns acum, adică după miezul nopții, pe scenă dansau vreo opt sau zece persoane, dar și în sală erau mulți care se legănau și o anglo-saxonă cu ochelari și cu dinți lungi s-a sculat de la locul ei fără ca maestrul nici măcar să se fi uitat la dînsa, a venit pe cărarea dintre bănci, în mijlocul sălii, și a început să danseze o tarantella. În vremea asta Cipolla ședea alene pe un scaun de paie în stînga scenei, sorbea fumul țigării și îl sufla apoi cu aroganță printre dinții lui urîți. Își legăna vîrful piciorului și din cînd în cînd rîdea scuturîndu-și umerii și se uita prin sala dezlănțuită; uneori se întorcea într-o parte și șuiera cu cravașa către vreun dansator care o lăsase mai domol cu bucuria țopăielii. Copiii nu dormeau. Mi-i și rușine să mai pomenesc de asta. Nu era bine să fii acolo, pentru ei cel puțin, și faptul că încă nu-i dusesem acasă mi-l explic doar numai așa, că ne cuprinsese și pe noi indolența generală care domnea la această vreme de noapte. Ne era acum totuna. Noroc că ei nu-și dădeau seama de păcătoșenia acestui spectacol. Nevinovăția lor se bucura mereu de îngăduința nemaipomenită pe care le-o dădusem să vadă un spectacol ca aces-

ta, o reprezentație a unui scamator. Din cînd în cînd mai adormiseră cîte-un sfert de ceas pe genunchii noștri și acuma, cu obrajii roșii și ochi îmbătați, rîdeau din toată inima cînd vedeau cum scamatorul îi face pe oameni să țopăie. Nici nu-și închipuiseră că are să fie așa de nostim și la fiecare aplauze băteau și ei veseli din mînuțe, cu stîngăcie. Au sărit în sus de bucurie cînd Cipolla a făcut semn lui Mario, prietenul lor Mario de la „Exquisito", așa cum scrie la carte, ținîndu-și mîna înaintea nasului și rînd pe rînd întinzînd și îndoind degetul arătător.

Mario a dat ascultare semnalului. Îl văd și acum cum se urca pe treptele scenei către Cipolla, care făcea mereu semn cu degetul, după tipicul grotesc obișnuit. O clipă tînărul a șovăit, mi-aduc aminte și de asta foarte bine. Stătuse toată seara cu brațele încrucișate sau cu mîinile în buzunarele surtucului, rezemat de un stîlp de lemn, la marginea sălii, în stînga noastră, acolo unde stătea și Giovanotto cel cu frizura războinică. După cît văzusem, urmărise spectacolul cu atenție, dar fără multă veselie și numai dumnezeu știe cu cîtă înțelegere. Faptul că era acum poftit să ia parte la experiențe se vedea

bine că nu-i făcea plăcere. Totuşi era foarte firesc să asculte de semnul pe care i-l făcuse Cipolla. Chiar meseria lui îl îndemna să asculte. Şi afară de asta ar fi fost o imposibilitate spirituală ca un băiat cum era el să nu dea ascultare semnului unui om care trona în succes, aşa cum trona Cipolla în clipa aceea. De voie, de nevoie, s-a desprins de stîlp, a mulţumit acelora care erau în faţa lui şi care întorcîndu-se îi făceau loc să treacă, şi s-a urcat pe scenă cu un zîmbet de îndoială pe buzele lui groase.

Închipuiţi-vă un băiat de vreo douăzeci de ani, nu prea înalt, cu părul tuns scurt, cu fruntea joasă şi pleoape prea grele pe ochii cenuşii, cu răsfrîngeri verzi şi galbene. Asta ştiu bine pentru că vorbisem de multe ori cu dînsul. Partea de sus a feţei cu nasul cam turtit şi plin de pistrui ieşea mai puţin la iveală decît partea de jos, dominată de buzele groase, printre care, cînd vorbea, se vedeau dinţii umezi; şi aceste buze răsfrînte, împreună cu învăluiala ochilor dădeau chipului său o melancolie primitivă, care fusese chiar pricina care ne făcuse de la început să ne uităm cu interes la dînsul. De brutalitate în expresie nici nu poate fi vorba; asta ar fi tăgăduit-o gingăşia şi finefea neobişnuită a

mîinilor lui care păreau nobile şi printre meridionali şi de care îţi făcea plăcere să te laşi servit.

Îl cunoşteam omeneşte fără să-l cunoaştem personal — dacă mi-i îngăduit să fac această deosebire. Îl vedeam aproape în fiecare zi şi prinsesem oarecare simpatie faţă de felul lui de a fi, visător, ca al unui om cu gîndul în altă parte, un fel de-a fi pe care însă el repede îl corija printr-o deosebită serviabilitate; era o serviabilitate gravă, pe care doar cel mult copiii o făceau să zîmbească, nu ursuză, dar fără nici o linguşire, fără amabilitate voită, sau, mai bine zis, care renunţase la amabilitate şi de bună seamă nu mai trăgea nădejde să placă. Figura lui ne-ar fi rămas în orice caz în minte; era una din acele amintiri de călătorie mărunte, dar pe care le ţii minte mai bine decît pe altele mai însemnate. Despre viaţa lui însă nu ştiam decît că tată-său era un mic funcţionar la primărie, iar mamă-sa spălătoreasă.

Surtucul alb pe care îl purta cînd servea îl prindea mai bine decît costumul cam ponosit, de stofă subţire cu dungi, cu care urca acuma pe scenă; n-avea guler, ci un fular de mătase, de o culoare bătînd în mai multe ape şi peste

ale cărui capete îşi încheiase vestonul. Ajunse în faţa cavalerului, dar acesta făcea mereu semne încovoindu-şi degetul înaintea nasului, aşa încît Mario trebui să se apropie şi mai mult, chiar lîngă genunchii lui Cipolla, lîngă scaunul pe care acesta şedea şi de pe care acum îşi întinse braţele şi prinzîndu-l pe Mario îl întoarse către sală, astfel încît puteam să-i vedem chipul. Il măsură apoi cu privirea din cap pînă în picioare, pe îndelete, dominator şi vesel :

— Ce-i asta, *ragazzo mio ?* [1] spuse el. Aşa de tîrziu facem cunoştinţă ? Trebuie să ştii însă că eu te cunosc de mult... Da, da, te-am văzut demult şi mi-am însemnat în minte toate minunatele însuşiri pe care le ai. Cum de-am putut oare să te uit ? Am atîtea treburi... Dar ia spune cum te cheamă ? Numai numele de botez spune-l.

— Mario mă cheamă, răspunse domol tînărul.

— A ! Mario, foarte bine. Numele acesta se întîlneşte des. E un nume răspîndit. Un nume antic, unul din numele care ţin mereu treze tradiţiile eroice ale patriei. Bravo, salve !

Şi ridicîndu-şi din umărul lui strîmb braţul, îşi întinse pieziş mîna cu palma deschisă, salu-

[1] Tinere.

tînd ca romanii. Că se cam cherchelise nu era de mirare; vorbea ca şi pînă atunci limpede şi curgător, dar acuma în toată purtarea lui ca şi în tonul cu care îşi rostea cuvintele se ivise ceva ghiftuit şi boieros, ceva obraznic şi semeţ.

— Foarte bine ai făcut, dragă Mario — urmă el — că ai venit astă-seară şi e frumos din partea ta că ţi-ai pus un fular aşa de arătos; îţi şade straşnic de bine şi desigur că are să placă şi fetelor, fetelor frumoase din Torre di Venere...

De la locurile în picioare, cam de acolo unde stătuse şi Mario, se auzi un rîset; rîdea Giovanotto cel cu frizura războinică. Stătea cu haina pe umăr şi hohotea, grosolan şi batjocoritor.

Mi s-a părut că Mario dă din umeri. A făcut în orice caz o mişcare bruscă. Poate că tresărise într-adevăr şi mişcarea din umeri fusese numai o tîrzie travestire prin care voia să arate că puţin îi păsa şi de fular şi de sexul frumos.

Cavalerul s-a uitat în treacăt prin sală.

— De-acela nici nu ne sinchisim, spuse el; e gelos, probabil din pricina trecerii pe care o are la fete fularul tău, poate şi din pricină că noi, aici sus, adică tu şi cu mine, stăm de vorbă prieteneşte. Dacă are poftă, imediat îi aduc aminte de durerea lui de burtă de adineauri.

Asta pentru mine e foarte uşor. Dar ia spune, Mario. Astă-seară mai petreci şi tu puţintel... Şi ziua ai serviciu într-o prăvălie de mărunţişuri?

— Intr-o cafenea, spuse tînărul.

— A! într-o cafenea! Aici n-a cam nimerit-o Cipolla. Va să zică eşti un *cameriere,* un paharnic, un ganymede — îmi place, e şi asta o amintire din antichitate — *salvietta!*[1]

Şi cavalerul întinse iar mîna în sus în chip de salut, ceea ce stîrni bucurie în public.

Zîmbi şi Mario.

— Mai demult — spuse el cu dorinţa de a spune adevărul — am lucrat cîtăva vreme într-o prăvălie, în Portoclemente.

In spusele lui era ceva din dorinţa pe care o simte orice om ca să dea ajutor la o prezicere, s-o facă să se îndeplinească.

— Ei vezi! într-o prăvălie de mărunţişuri?

— Cu perii şi cu piepteni, răspunse Mario, ocolind întrebarea.

— Am spus eu că n-ai fost întotdeauna un ganymede, cu şervetul subsuoară. Cipolla chiar cînd nu nimereşte, trezeşte cel puţin încredere. Ia spune, ai încredere în mine?

[1] Salutare.

Gest nelămurit.

— Un răspuns numai pe jumătate, spuse Cipolla. După cum văd, e greu să-ţi cîştige cineva încrederea. Uite, nici chiar mie nu mi-i tocmai uşor. Zăresc pe faţa ta o umbră, parcă o mîhnire, *un tratto di malinconia...*[1] Ia spune — şi-l luă stăruitor de mînă pe Mario — eşti necăjit?

— *Nossignore!* răspunse acesta repede şi hotărît.

— Eşti necăjit, spuse şi mai hotărît scamatorul, cu glas autoritar. Ce, crezi că n-am văzut? Pe Cipolla nu-l înşeli cu una cu două! Şi desigur că-i vorba de vreo fată. Din pricina dragostei eşti necăjit.

Mario clătină cu putere din cap. In aceeaşi clipă, lîngă noi, a răsunat iar rîsul brutal al lui Giovanotto. Cavalerul a ascultat o clipă. Ochii îi rătăceau prin aer, dar rîsul l-a prins cu urechea, şi după aceea, cum mai făcuse pînă acum de vreo două-trei ori în timp ce vorbea cu Mario, a şuierat cam peste umăr cu cravaşa către trupa lui de dansatori, pentru ca zelul lor să nu se potolească. In clipa asta însă partenerul lui era cît pe ce să plece, fiindcă deodată

[1] O umbră de melancolie.

a tresărit, s-a întors şi a început să scoboare treptele. Ochii îi erau roşii. Dar Cipolla îl opri.

— Stai aici. Cum aşa, ganymede? Vrei să pleci tocmai acuma, cînd e timpul cel mai potrivit? Stai aici şi îţi făgăduiesc nişte lucruri straşnice. Iţi făgăduiesc să te conving că necazul tău n-are nici un rost. Fata aceea pe care o cunoşti şi pe care o mai cunosc şi alţii, fata aceea pe care o cheamă — cum o cheamă oare? O clipă! Ii citesc numele în ochii tăi, îmi stă pe limbă şi, uite, chiar tu eşti gata-gata să-l spui...

— Silvestra! strigă Giovanotto de jos.

Cavalerul nici nu se clinti.

— Sînt unii oameni indiscreţi, spuse el fără să se uite în sală şi vorbind mereu numai cu Mario; fac, mă rog, pe cocoşii şi cîntă cînd trebuie şi cînd nu trebuie. Uite că ne-a luat vorba din gură şi ţie şi mie, şi acuma crede, îngîmfatul, că are vreun drept asupra numelui pe care l-a rostit. Să nu ne mai batem capul cu dînsul. Dar Silvestra, Silvestra ta, ce zici de ea? Straşnică fată! O comoară, nu altceva! Iţi stă inima-n loc cînd o vezi cum umblă, cum răsuflă, cum rîde, aşa-i de frumoasă! D-apoi braţele ei durdulii, cînd spală şi îşi dă capul

pe spate ca să-şi alunge părul de pe frunte! Un înger din rai!

Mario se uita la el cu ochii holbaţi. Parcă uitase că stă în faţa publicului. Dungile roşii din jurul ochilor se făcuseră şi mai groase şi păreau că sînt pictate. Rar am văzut ceva la fel. Gura cu buze groase i se căscase uşor.

— Şi îngerul ăsta te cam necăjeşte — urmă Cipolla — sau mai bine zis te necăjeşti tu din cauza ei... E o deosebire, dragul meu, o deosebire mare, crede-mă! In dragoste sînt multe lucruri greşit înţelese — se poate spune că nicăieri nu există mai multe prilejuri de-a înţelege greşit lucrurile ca în dragoste. Aí să te întrebi cum poate oare să ştie ce-i dragostea Cipolla cu meteahna lui? E o greşeală, fiindcă ştie foarte multe lucruri în ce priveşte dragostea şi se pricepe bine în treburile dragostei, aşa că nu-i rău să-l asculţi cînd vorbeşte de dragoste. Dar să-l lăsăm acuma pe Cipolla, să-l lăsăm la o parte şi să ne gîndim numai la Silvestra, la frumoasa ta Silvestra! Ce? Nu cumva îi place vreun cocoş oarecare mai mult decît îi placi tu şi de aceea el rîde şi tu plîngi? Să-i placă altul şi să nu-i placi tu, care eşti un băiat aşa de simţitor şi de simpatic? Asta-i puţin probabil,

e chiar cu neputință, știm noi asta mai bine, adică Cipolla și cu ea. Uite, dacă aș fi în locul ei și aș avea de ales între un țopîrlan uns cu catran, între un pește sărat cum e ăsta și un Mario, un cavaler al șervetului, care trăiește tot printre lume bună, care aduce cu îndemînare străinilor răcoritoare și care mă iubește pe mine cu atîta foc — atunci, crede-mă că inima mea n-ar șovăi de loc și aș ști cui s-o dăruiesc, adică unuia căruia i-am dăruit-o de mult. E vremea acuma ca alesul meu să vadă și să înțeleagă! E vremea să mă vezi și să mă cunoști mai bine, dragul meu... Ia spune, eu cine sînt?

Era scîrbos lucru să vezi cum se fandosea scamatorul, cum își legăna cochet umerii lui strîmbi, cum se uita galeș cu ochii lui cu pungi dedesubt și își rînjea dinții stricați într-un zîmbet dulce. Vai, dar în timp ce el rostea vorbele lui amețitoare, ce se întîmplase cu Mario al nostru? Mi-i greu să spun așa cum mi-a fost greu atunci să văd, pentru că totul era o dezvăluire a celor mai adînci și mai intime sentimente, expunerea în fața tuturora a unei pasiuni sfielnice și încununată de-o fericire închipuită. Mario își împreunase mîinile în fața gurii, umerii i se ridicau și i se lăsau din pricina răsu-

flării puternice. Desigur că nu-i venea să-şi creadă ochilor şi urechilor şi uita doar numai un singur lucru, că nu trebuie să creadă.

— Silvestra ! şopti el, copleşit, din adîncul pieptului.

— Sărută-mă, spuse ghebosul. Poţi să faci asta în toată voia. Te iubesc. Sărută-mă aici.

Şi răşchirîndu-şi mîna, îşi arătă cu degetul un loc pe obraz, lîngă gură. Şi Mario se aplecă şi îl sărută.

In sală se făcuse tăcere. Ceea ce vedeam în clipa asta era caraghios, monstruos şi interesant la culme — era clipa fericirii lui Mario. In acest cumplit răstimp, în care ne-au năpădit toate gîndurile despre fericire şi iluzie, s-a auzit, dar nu chiar la început, ci îndată după întîlnirea caraghioasă şi tristă a buzelor lui Mario cu obrazul scîrbos pe care i-l întindea ghebosul, s-a auzit numai rîsul lui Giovanotto, la stînga noastră, care s-a smuls deodată din tăcere, brutal, răutăcios şi totuşi, dacă nu m-oi fi înşelat cumva, nu fără o urmă de milă faţă de atîta înşelătorie, nu fără un ecou al strigătului de *„Poveretto !"* despre care puţin mai înainte vrăjitorul spusese că nu fusese îndreptat unde se

cuvenea şi că numai lui trebuie să i se spună aşa.

Indată însă, chiar în timp ce rîsul acesta mai răsuna, cel sărutat a şuierat cu cravaşa lîngă piciorul scaunului, şi Mario, trezit, a tresărit dîndu-se repede înapoi. Apoi s-a oprit, cu ochii holbaţi, aplecîndu-se uşor pe spate, şi-a apăsat întîi cu o mînă, apoi cu cealaltă, buzele terfelite, pe urmă s-a izbit de cîteva ori cu pumnii în tîmple, s-a întors şi s-a repezit în jos pe trepte, în vreme ce sala aplauda, iar Cipolla, cu mîinile pe genunchi se cutremura de rîs. Ajuns jos, Mario s-a întors din mers, proţăpindu-se bine pe picioare, a întors braţul şi două detunături scurte au curmat aplauzele şi rîsetele.

Deodată s-a făcut linişte. Pînă şi dansatorii de pe scenă s-au oprit uitîndu-se nedumeriţi. Cipolla sărise de pe scaun. A stat o clipă aşa, cu braţele întinse în lături ca pentru apărare, ca şi cum ar fi vrut să strige : „Staţi ! Opriţi-vă ! Plecaţi de lîngă mine ! Ce-i asta ?“ Apoi cu capul povîrnit pe piept s-a prăbuşit pe scaun şi de aici a căzut pe o coastă jos, unde a rămas nemişcat, ca o buccea de haine şi de ciolane strîmbe.

S-a iscat o larmă nemaipomenită. Cîteva doamne şi-au ascuns tremurînd faţa la pieptul celor care le însoţeau. Unii chemau un medic, alţii poliţia. Cîţiva au dat buzna pe scenă. Alţii s-au repezit la Mario ca să-l dezarmeze, să-i ia maşinăria aceea măruntă, de metal turtit, abia semănînd a pistol, care-i atîrna de degete şi a cărei ţeavă aproape nezărită întorsese deodată soarta pe o cale atît de neprevăzută şi de ciudată.

Am luat — în sfîrşit — copiii şi i-am dus spre ieşire, trecînd pe lîngă doi carabinieri care tocmai intrau.

— Chiar s-a isprăvit? întrebau ei ca să fie siguri.

— Da, da, s-a isprăvit, le-am spus noi.

A fost un sfîrşit de spaimă, un sfîrşit cumplit. Şi un sfîrşit care a fost o scăpare — fiindcă nu pot să nu spun că scăpare mi s-a părut atunci şi mi se pare şi acum!

Responsabil de carte : M. Scarlat
Tehnoredactor : A. Crișan
Corector : A. Dram

Dat la cules 13.05.955. Bun de tipar 30.05.955. Tiraj 15.100 ex. Hîrtie ediții tip B. de 60 gr./m.p. Format 700×1000/32. Coli ed. 3,25. Coli de tipar 3,25. Ediția I. Comanda 2025 A. nr. 01879. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A=R.

Tiparul executat sub com. nr. 1613 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București — R.P.R.

THOMAS MANN * MARIO ŞI VRĂJITORUL

Lei 1,50